

המשנה

כאשר נטמא מרכיב משמעותי בקרבן (רוב הקהל, או רוב הכהנים, או כלי השרת): כל קרבן הפסח מוקרב בטומאה

מה הדין בסכין המטמא את הבשר ולא את האדם (המקריב): רב חסדא: יש להתיר רק טומאת הבשר (שהיא בלאו) ולא טומאת הגוף (שהיא בכרת). לכן אסור לטמא גם את האדם רבא: יש להתיר הכל (התורה הקישה טומאת גוף לבשר). לכן מותר לטמא את האדם

רב חסדא סבר שטומאה נדחתה ולא הותרה ולכן יש להשתדל להמעיט כמה שניתן בטומאה, הראשונים נחלקו בדעת רבא: רש"י (זבחים לג.): גם רבא סבר שטומאה נדחתה בציבור, אבל יש פסוק מיוחד שמקיש טומאת הגוף לטומאת בשר, תוס' (יומא ו:): רבא סבר שטומאה הותרה בציבור.

מעמד החצי (מה הדין כשחצי מהקהל טהור וחצי טמא)

רב: נחשב רוב (ורוב דוחה טומאה ולכן הטמאים יעשו פסח ראשון)

רב כהנא (1): נחשב מיעוט (ולכן הטמאים נדחים לפסח שני)

רב כהנא (2): לא נחשב רוב (ולכן הטמאים אינם עושים פסח ראשון) וגם לא מיעוט (ולכן הטמאים אינם נדחים לפסח שני)

לשיטת רב נוצר מצב פרדוקסלי לפיו עם ישראל נחלק לשניים. חציו עושה בטהרה וחציו עושה בטומאה.

בהקשר אחר (כאשר שבט אחד נטמא) רבי יהודה לא הסכים לקבל מצב כזה

לכן קבע רב שאם חצי מהעם טמא, ינטרלו בכוונה את אחד הטהורים ואז רוב העם יהיה טמא וכולם יעשו בטומאה

כיצד 'נטרלו' את אחד הטהורים

רב: יטמאוהו בשרץ, עולא: ישלחו אותו לדרך רחוקה

טעמו של עולא: לא ניתן לטמאו בשרץ - כיוון שניתן להקריב פסח על אדם שנטמא משרץ (הוא יטבול ויטהר בערב ואז יאכל מהפסח) לא ניתן לטמאו במת - כיוון שימנעו ממנו להקריב חגיגת ט"ו

הבעיה בטעמו של עולא מציאותית - מי יסכים לעזוב את אוהלו ומשפחתו ולצאת מחוץ לעיר?

הגמרא מביאה לכל אחת מהשיטות ברייתא המסייעת לה

איך יסביר ר"כ (1+2) את הברייתא הקובעת שיעשו פסח ראשון: הוא לא יכול להסביר אותה. הוא חייב להודות שזו מח' תנאים,

איך יסבירו רב ור"כ (2) את הברייתא הקובעת שידחו לפסח שני: הנחה א': מדובר כשהחצי הטמא מורכב מנשים הנחה ב': לפי הברייתא נשים אינן חייבות בפסח ראשון מסקנה: נוצר מיעוט טמאים שנדחה לפסח שני

איך יסביר רב את הברייתא הקובעת שלא יעשו שום פסח: הנחה א': הגברים היו חצי חצי והנשים רובן טהורות הנחה ב': לפי הברי' נשים חייבות בפסח ראשון ורשות בשני מסקנה: בפסח ראשון - הרוב טהורים, (מתחשבים בנשים) בפסח שני - חצי חצי (לא מתחשבים בנשים)

איך יסביר ר"כ (1) את הברייתא שקובעת שלא יעשו שום פסח: הנחה א': רוב הגברים טמאים, והנשים מאזנות לחצי חצי הנחה ב': לפי הברי' נשים חייבות בפסח ראשון ורשות בשני מסקנה: בפסח ראשון - חצי חצי (מתחשבים בנשים) בפסח שני - הרוב טמאים (לא מתחשבים בנשים)

כיוון שחצי טמאים, וכיוון שלפי רב חצי נחשב רוב וכיוון שפסח שני מוקרב רק על ידי מיעוט, הם לא יכולים להקריב פסח שני

כיוון שחצי טמאים, וכיוון שלפי ר"כ חצי נחשב מיעוט - הם נדחים מפסח ראשון.

כיוון שהרוב טמאים וכיוון שפסח שני מוקרב רק על ידי מיעוט, הם לא יכולים להקריב פסח שני

ביאורי מושגים

שוחטים על טמא שרץ - עקרונית אדם שנטמא משרץ יכול לטבול ולאכול את הפסח בערב. אלא שכדי לצאת ידי חובת קרבן הפסח עליו להתגבר על משוכה נוספת, והיא האיסור העקרוני לשחוט פסח על אדם טמא. החכמים נחלקו האם טמא שרץ נכלל באיסור זה (ואז אסור לשחוט עליו את הפסח למרות שבערב הוא יהיה טהור) או שכיוון שבערב הוא יטהר ויוכל לאכול את הפסח הוא אינו נכלל באיסור (ומותר לשחוט עליו).

הפער הנדרש בין הטמאים לטהורים

ת"ק: רוב של אדם אחד נחשב רוב,
 ר' אלעזר בן מתיא: צריך רוב של לפחות שני אנשים ('לא תוכל לזכות... באחד...')

מעמדו של שבת

ת"ק: השבטים אינם יחידות עצמאיות. (כדי לעשות פסח בטומאה צריך שרוב הקהל יטמא)
 ר' שמעון: שבטים נחשבים יחידות עצמאיות. (אם אחד השבטים נטמא הוא עושה את הפסח בטומאה)
 ר' יהודה: השבטים הינם יחידות עצמאיות הקשורות לעם. (אם אחד השבטים נטמא כל העם עושה בטומאה)

זבים בפסחההלכות הבסיסיות:

- א. טומאה הותרה בציבור - לא נוהגת בזבים אלא רק בטמאי מת ושרץ,
 ב. פסח שני - נוהג גם בזבים (לכן כשהרוב טהורים והמיעוט זבים - הזבים עושים פסח שני)

מקרים ייחודיים:

א. מיעוט זבים ורוב טמאי מת -
פסח ראשון - יש בטומאה, (כיוון שהרוב טמאי מת),
פסח שני - רב הונא: כשפסח בא בטומאה אין מועד ב' למי שפספס (לכן הזבים לא עושים פסח שני)
 ראב"א: גם כשפסח בא בטומאה יש מועד ב' למי שפספס (לכן הזבים יכולים לעשות פסח שני)

ב. רוב זבים ומיעוט טמאי מת -
פסח ראשון - אין, (כיוון שאין רוב טמאי מת),
פסח שני - אין, כיוון שלא היה פסח ראשון. (פסח שני איננו מועד עצמאי אלא השלמה לראשון)

ג. 1/3 טהורים, 1/3 טמאי מת, 1/3 זבים -
פסח ראשון - רק הטהורים עושים (טמאי המת הינם מיעוט ולכן אין טומאה הותרה בציבור)
פסח שני - לעניין פסח שני סופרים גם את הזבים, ואז הטמאים הינם רוב ורוב אינו יכול להקריב (בפסח שני מקריבים רק המיעוט)

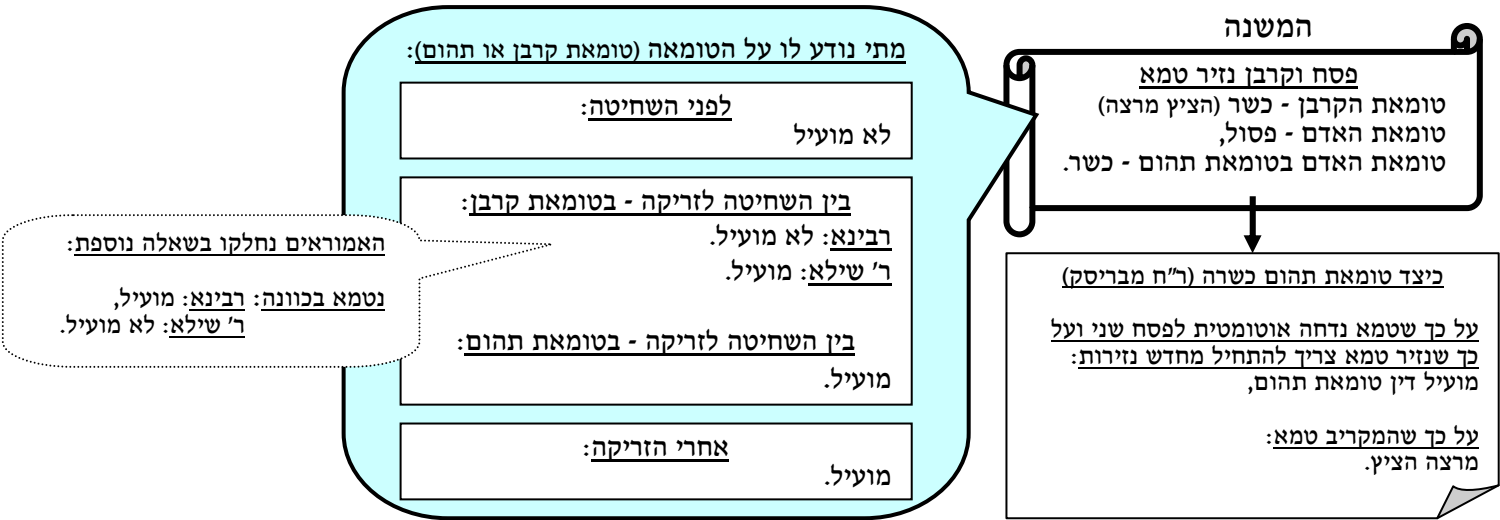
פסחים פ: (המשנה) עד פא: (המשנה)

ביאורי מושגים

מקצת היום ככולו - התורה קבעה לגבי יום הספירה האחרון של זב וזבה (זב שראה 2 ראיות ומעלה וכן זבה שראתה 3 ימים ומעלה צריכים לספור 7 ימים נקיים. זבה שראתה יום או יומיים צריכה לספור יום נקי אחד) שמספיק לספור מקצת יום נקי, לטבול ולהיטהר.

חכמים נחלקו מה יהיה הדין אם הזב או הזבה ראו אחרי הטבילה. האם הטבילה הועילה ואנו מתייחסים לראיה כראיה חדשה (ר' יוסי) או שזה פוגע רטרואקטיבית במקצת היום הנקי ומגלה לנו למפרע שהיום טמא והטבילה לא הועילה (חכמים). ר' יוסי מודה שהפסק שלו בעייתי מבחינה מציאותית ולכן מדרבנן הראיה מטמאת למפרע.

טומאת תהום - התורה קבעה שטומאת מת שאף אדם לא יודע עליה לא נחשבת טומאה לעניין הקרבת פסח וטומאת נזיר (כמובן שלגבי התחומים האחרים - תרומה, טומאת מקדש וכיו"ב הוא נחשב טמא)

מקור דין פטור טומאת תהום:

הלכה למשה מסיני

האמוראים מצאו אסמכתא לדין זה:

לגבי נזיר:

ר' אלעזר: 'זכי ימות מת עליו' - רק כשהנזיר יודע על הטומאה היא פוגעת בנזירות

לגבי פסח:

ר' יוחנן: 'בדרך רחוקה לכם' - רק כאשר אתם יודעים שאתם רחוקים או טמאים
אתם נדחים לפסח שני,

יש לקיש: 'דרך' - כפי שדרך היא גלויה כך כדי שטומאה תדחה לפסח שני עליה
להיות גלויה

הבעיה בשיטת ר' יוסי (עיון גם בביאור מושגים)

ההלכה:

זב נהיה זב אחרי שראה שלוש פעמים (גם אם זה באותו יום)
זבה נהיית זבה גדולה (שצריכה לספור 7 ימים נקיים) רק אחרי שראתה שלושה ימים רצופים. אבל זבה שראתה יום או יומיים
עליה לשמור יום נקי אחד ולטבול ולהטהר.

שיטת ר' יוסי:

ר' יוסי טוען שניתן לספור את מקצת היום הנקי ואז גם אם רואים אחרי כך זה נחשב ראיה חדשה.

הבעיה:

אם כך איך יש זבה גדולה. גם אם היא ראתה יום אחד היא תספור דקה טהורה ביום השני וגם אם היא תראה אחרי כן היא
תחשיב זאת כראיה חדשה. איך יש מצב שאישה תראה שלושה ימים?

הפתרון:

מדובר כשהאישה רואה שלושה ימים ברצף, או אפילו אם היא רואה מיד בבין השמשות עוד לפני שהיא הספיקה לשמור דקה
נקיה.

פסחים פא: (המשנה) עד פג. (המשנה)

ביאורי מושגים

עיבור צורה - ישנם מצבים שבהם הקרבן פסול אבל אין ציווי לשורפו. כדי לצאת מהמילכוד הפתרון למצב זה הוא השהיית הקרבן (עיבור צורה) עד אחרי זמן אכילתו. במצב כזה הקרבן הופך להיות **גם נותר**. ונותר דינו שריפה. החכמים נחלקו מתי צריך עיבור צורה ומתי לא. הדעה הקיצונית ביותר היא דעת התנא של רבה בר אבוא הסובר שבכל פסול צריך עיבור צורה. מנגד ישנה את דעתו של ריב"ב (ושל ר' נחמיה) הסובר שאפילו אם הפסול הוא לא בקרבן עצמו אלא בבעלים (נטמאו הבעלים או מתו) אין צורך בעיבור צורה, וניתן לשורפו מייד!!!

המשנה

היכן היו שורפים קרבן פסח פסול:

נטמא כולו או רובו, (וכן הקמצנים):
בבית המקדש מעצי המערכה,

נטמא מקצתו או נותר:
בבתים פרטיים, מעצים פרטיים.

כשנטמא רובו מכריחים את הבעלים לשרוף בבית המקדש כדי שיתבייש

לאורח מתירים לשרוף מעצי המערכה כדי שלא יאלץ לטרוח ולחפש עצים משלו. (ר"פ טען שרק לאורח שיצא לדרך התירו לשרוף מעצי המערכה)

ברייתא

לא ניתן לשרוף בבתים פרטיים מעצי המערכה
לא ניתן לשרוף במקדש מעצים פרטיים,

מדוע לא ניתן לשרוף במקדש מעצים פרטיים:
רב יוסף: כדי לא לבייש את מי שאין לו,
רבא: מפני החשד (שלא יחשדו במי שמחזיר את העצים שנותרו לביתו)

נפק"מ: המביא עצים שאינם ראויים למערכה

המשנה בתמיד

כל בוקר היו מעמידים את הכהנים הטמאים בשער המזרחי

מדוע היו מעמידים את הכהנים הטמאים:
רב יוסף: כדי לביישם
רבא: מפני החשד (שלא יחשדו שאינם עובדים במקדש משום שחסים על זמנם)

נפק"מ: כהנים מפונקים או כהנים שמשכורתם נמוכה

המשנה

פסח שיצא ממקומו או נטמא:
יישרף,

מתו בעליו או נטמאו:
ת"ק: תעובר צורתו ואז יישרף,
ריב"ב: יישרף מייד.

המשנה והברייתא חלוקות

הברייתא של רבה בר אבוא

כל הפסולים שהם:
צריך עיבור צורה לפני השריפה.

מניין יודעים שיוצא, דם שנפסל (לן יצא או נשפך) נשרפים מייד:
הלכה למשה מסיני.

מניין יודעים שטמא נשרף מייד:
'והבשר אשר יגע בכל טמא באש ישרף.'

מקורות אפשריים לדין זה שנדחו:

1. 'הן לא הובא... אל הקודש פנימה' - למסקנה: שם מתייחסים למקרה הייחודי של בני אהרן,
2. נאמר לגבי חטאת פנימית - 'באש תשרף' - למסקנה: משם לומדים שמקום שריפת החטאת הוא בתוך הקודש.

טומאה שייכת גם בחולין ולכן היא צריכה לימוד מיוחד.

לא לומדים מה'עון' שמופיע בחטאת אהרן כיוון ששם היתה זו הוראת שעה.

מניין יודעים שטמא צריך עיבור צורה:
גזירה שווה 'עון' 'עון' מנותר (בנותר היה עיבור צורה)

ציטוט מהמשנה

מתו בעליו או נטמאו:
ת"ק: תעובר צורתו ואז יישרף,
ריב"ב: יישרף מייד.

באיזה מקרה נחלקו התנאים:

רב יוסף: כשהבעלים נפסלו לפני הזריקה (אבל אחרי הזריקה כולם מודים שצריך עיבור צורה)

ר' יוחנן: תמיד (גם לפני הזריקה וגם אחריה)

תנאים נוספים שסברו שגם כשהפסול אחרי הזריקה - הקרבן נשרף מיד:

ר"נ: הפסול בקרבן אהרן (שנשרף מיד) היה אנינות (ואנינות רלוונטית רק אחרי הזריקה)

ריה"ג: חטאת חיצונית שנכנס דמה (אחרי הזריקה) נשרפת מיד.

רבה: שני התנאים סברו כריב"ב.

ר' יוחנן: רק ר"נ סבר כריב"ב (ריה"ג אמר את דבריו רק לגבי דם ולא לגבי הבעלים)

פסחים פג. (המשנה) עד פד. (המשנה הראשונה)

ביאורי מושגים
עשה דוחה לא תעשה - על אף שמצות לא תעשה חמורה ממצות עשה (העובר על לא תעשה דינו מלקות מה שאין כן במבטל לאו) התורה קבעה שכאשר יש התנגשות בין עשה ללא תעשה יגבר העשה. הרמב"ן (שמות כח:) מסביר שעשה מבטא עבודה מאהבה ולא תעשה מבטא עבודה מיראה. על אף שהמבטל עבודה מיראה דינו חמור מהמבטל עבודה מאהבה מעדיף הבורא עבודה מאהבה על פני עבודה מיראה. ניתן להציע הסברים נוספים לדין זה אבל אין כאן מקום להאריך.

הכוונה לעצמות שיש בהן בשר (שאר העצמות לא זקוקות לשריפה)
מדוע יש לשרוף את העצמות הללו:
רמב"א: הן משמשות את המח ולכן גם הן נחשבות **נותר**,
הצעה חלופית: מסיבה **טכנית** (באמת צריך לשרוף רק את הבשר שבתוכן אבל כיוון שאסור לשבור עצמות של קרבן פסח לא ניתן להוציאו ולכן שורפים גם את העצם)

איסור שבירת עצם בקרבן פסול:
נפסל מעיקרו: אין איסור,
היה כשר ונפסל: ר"ש: אין איסור, ר"נ: יש איסור.
ההצעה החלופית מסתדרת רק לפי ר"נ.

המשנה
עצמות,
גידים,
ונותר:
נשרפים
בט"ז ניסן
(ואם ט"ז חל
בשבת
נשרפים ב"ז)

לאילו גידים המשנה התייחסה:
אפשרות א': לספק גיד הנשה
(כיצד נוצר הספק: אפשרות א' לפי ההבנה שר' יהודה מסתפק האם גיד הנשה הוא הימני או השמאלי **אפשרות ב':** שני גידים שהתערבבו)
אפשרות ב': לשומן של גיד הנשה (שאסור רק מדרבנן)
אפשרות ג': לגיד הנשה החיצוני (שאסור רק מדרבנן)
המשנה לא התייחסה לגידים הללו
סתם גידים: כיוון שנחשבים בשר (ולכן הם כלולים בהגדרה 'נותר')
גדי הצוואר: כיוון שלא נחשבים אוכל (ולכן לא צריך לשורפם)
גיד הנשה: כיוון שאסור באכילה (ולכן לא צריך לשורפו)

הבסיס לה"א שישרפו קדשים ביר"ט:
הנחה א': שריפת קדשים היא מצות עשה
הנחה ב': איסור מלאכה ביר"ט הוא לא תעשה
הנחה ג': עשה דוחה לא תעשה

מדוע אסור לשרוף קדשים ביר"ט

פסחים פד. (המשנה הראשונה) עד פה. (ש22, השורה שמתחילה במילים 'אמר בקולית')

ביאורי מושגים

מלקות - המקור לחיוב מלקות בכל מקרה שאדם עבר על איסור לאו הוא הפסוק 'לא תחסום שור בדישו' שנשמך לפסוק 'והפילו השופט והכהו לפניו'.
 חכמים למדו מ'לא תחסום' שלוקים רק על לאו שדומה ל'לא תחסום'. לכן לוקים רק על לאו שיש בו מעשה אבל על לאו שאין בו מעשה לא לוקים. ר' יהודה חלק וסבר שלוקים גם על לאו שאין בו מעשה. (ר' יהודה למד זאת מהיקש למוציא שם רע).

מה היחס בין חלק א' לחלק ב':

רבה: זוהי **מח' תנאים** (תנא א' אמר את חלק א' ותנא ב' את חלק ב')

רבא: החלקים **משלימים** זה את זה - כל חלק בבע"ח בוגר שנאכל ע"י בישול רב נחשב בשר בבע"ח צעיר, (והסחוסים נאכלים ע"י בישול רב)

משנה

מה נחשב בשר (לעניין להמנות עליו):

א. כל חלק שנאכל בבע"ח בוגר,
 ב. הסחוס שבראש העצם של הכתף (ראשי כנפים) ושאר הסחוסים.

גידין רכים שעתידים להתקשות

ר' יוחנן (בתחילה): נחשבים בשר (ולכן נמנים עליהם)

ר"ל (ור' יוחנן בסוף): לא נחשבים בשר (ואין להמנות עליהם)

משנה

המותיר לבוקר מבשר כשר: אינו לוקה
השובר עצם בקרבן כשר: לוקה,
השובר עצם בקרבן פסול: אינו לוקה

מדוע המותר לבוקר לא לוקה: ר' יהודה: כיוון שזהו 'לאו הניתק לעשה',
ר' יעקב: כיוון שזהו 'לאו שאין בו מעשה'

מדוע השובר עצם בקרבן פסול לא לוקה:
ת"ק: 'לא תשברו בו' - האיסור תקף רק בקרבן כשר,
רבי: 'בבית אחד יאכל, ועצם לא תשברו בו' - האיסור תקף רק בקרבן שאוכלים אותו.

מה הנפקא מינה בין שיטת ת"ק לשיטת רבי

1. פסח שהוקרב בטומאה (ת"ק: מותר כיוון שאינו כשר, רבי: אסור כיוון שהוא נאכל)
2. פסח שהיה כשר ונפסל (ת"ק: אסור כיוון שהיה כשר, רבי: מותר כיוון שכעת אינו נאכל)
3. יום ו"ד ניסן (ת"ק: אסור כיוון שהקרבן כשר, רבי: מותר כיוון שעדיין לא הגיע זמן האכילה)
4. אבר שחלקו יצא מירושלים (ת"ק: אסור כיוון שהאבר היה כשר, רבי: מותר כיוון שכעת אינו נאכל)
5. פסח לא צלוי (נא) (ת"ק: אסור כיוון שהקרבן כשר, רבי: מותר כיוון שכעת אינו ראוי לאכילה)
6. עצם האליה (ת"ק: אסורה כיוון שהקרבן כשר, רבי: מותר כיוון שעצם זאת אינה נאכלת אלא מוקרבת)
7. אבר שאין עליו כזית בשר (ת"ק: אסור כיוון שהקרבן עצמו כשר, רבי: מותר כיוון שעצם זאת אינה נאכלת)
8. אין כזית בשר במקום השבירה, אבל במקום אחר יש (ת"ק: אסור כיוון שהקרבן עצמו כשר, רבי: מותר כיוון שעצם זאת אינה נאכלת)

הגמרא מביאה ברייתא שמזכירה את נפק"מ מס' 2, 3, 6, 7, 8

רבי לפי נפק"מ מס' 3:
 ניתן עקרונית להוציא בשר שנמצא בתוך עצם ע"י שבירת העצם ביום י"ד. אולם גזרו לא לעשות זאת מחשש שיעשה זאת בליל ט"ו.

ר"ל ור' יוחנן נחלקו במקרה של נפק"מ מס' 8
 קושיה על ר"ל (המתיר): המשנה אוסרת לשבור חלק מעצם שיצא מחוץ לירושלים, למרות שכבר קילפו ממנה את הבשר, תשובות:
 א. חוששים שישבור את החלק עם הבשר, ב. מדובר כשיש בשר בתוך העצם.

פסחים פה. (ש22, השורה שמתחילה במילים 'אמר בקולית') עד פו. (המשנה)

ביאורי מושגים

טומאת ידיים: מהתורה מתייחסים לכל גוף האדם כיחידה אחת לעניין טומאה. חכמים תיקנו במקרים שונים טומאת ידיים. רמת טומאה זו היא של שני לטומאה ולכן ידיים טמאות מטמאות תרומה וקודש, הדרך להיטהר מטומאה זו היא באמצעות נטילת ידיים. הבסיס הרעיוני לטומאה זו הוא קידוש הידיים לכהנים לפני שהם באים לעבוד. מהתורה יש משמעות נפרדת לידיים ועלינו לקדש אותם לפני שאנו נוגעים בקודש. אמנם שם אין מדובר בהטהרות מטומאה אלא בהתקדשות יתירה אולם העקרון עצמו זהה. עקרון דומה מיישם כל אחד מאיתנו כשהוא נוטל ידיים לפני אכילת לחם. אנו מקדשים את ידינו לפני אכילת הלחם. זאת כיוון שאכילת הלחם היא עבודת ה' הדורשת הכנה מקדימה וקדושה.

טעם הגזירה

פיגול - מחשש שכהנים חשודים יגלו בכוונה את הקרבן,
נותר - מחשש שכהנים יתעצלו ולא יסיימו לאכול את הקרבן,

פיגול ונותר

מטמאים את הידיים
(מדרבנו)

שיעור הטומאה:

דעה א': בכזית (כשיעור האיסור)
דעה ב': בכביצה (כשיעור טומאה)

טומאת יוצא

מחוץ לעזרה (בקדשי קדשים) או **מחוץ לירושלים** (בקדשים קלים): ספק האם גזרו טומאה.
מחוץ לחבורה (בקרבן פסח): לא גזרו (בני החבורה זריזים) וטהור.

חיוב על הוצאה

החיוב על ההוצאה קיים רק אם הניח (כמו בהלכות שבת) וסמוך לקרקע (3 טפחים) נחשב כמונח.

מקור איסור הוצאה מחבורה לחבורה

'לא תוציא... תוצה' - לאסור הוצאה מחבורה לחבורה אפילו בתוך הבית.

משנה

אבר שיצא מחוץ למקומו:
בקרבן פסח: קולף רק את הבשר,
בשאר קרבנות: חותך בגרזן את הבשר והעצם,

היקף קדושת העיר:
מחוץ למקום סגירת הדלת: לא קדוש,
לפנים ממקום סגירת הדלת: קדוש.

רב: הגדרות אלו רלוונטיות גם לגבי תפילה,
ריב"ל: לגבי תפילה אין מחיצה מפסיקה בין ישראל לאביהם שבשמים!!!
(תוס': דברי ריב"ל תקפים רק כשיש כבר 10 בחדר אחד ואדם אחר מחוץ לחדר)

מעמד מקום סגירת הדלת עצמו:

ירושלים: לא התקדש (כדי לאפשר למצורעים לחסות בצל השער)
בעזרה: התקדש (חוץ משער ניקנור שממנו היו המצורעים מכניסים את ידיהם כדי שיזו עליהם את דם האשם)

הערות בעניין גגות:

א. ההלל של קרבן הפסח היה נאמר על הגג, אולם אכילת הקרבן היתה בבית,

ב. לשכות ההבנויות בהר הבית ופתוחות לעזרה - גגותיהן קודש,
זאת כיוון שגובה גגותיהן כגובה **רצפת העזרה** (העזרה היתה גבוהה מהר הבית בכ5 מטר)

מעמד מקומות גבוליים

גגות: לא התקדשו (חוץ מגג ההיכל שהתקדש לעניין זה ששיימו עליו את כלי המדידה)

עליות: לא התקדשו (חוץ מעליות ההיכל שנמסרו בנבואה)

מתחת לפני הקרקע (מחילות): כשהפתח לכיוון הר הבית - לא התקדשו, כשהפתח לכיוון העזרה - התקדשו.

חלונות שבכותל ועובי הכותל: קדוש (בתנאי שגובהן כגובה הרצפה הסמוכה להן)

פסחים פו. (המשנה) עד פו: (סוף הפרק)

ביאורי מושגים

אם למסורת, אם למקרא - ישנם במספר מקומות פערים בין הצורה שבה המילה כתובה בתורה לבין הדרך שבה יש לקרוא את מילה בפועל. החכמים נחלקו במספר מקומות אם העיקר הוא הצורה שבה נכתבה התורה (אם למסורת) או הצורה שבה קוראים את התורה (אם למקרא). מחלוקת זו יוצרת הבדלים רבים במדרשי ההלכה השונים. הגמרא במסכת סנהדרין (ד.) מביאה רשימה ארוכה של תנאים שנחלקו בשאלה זו במקומות שונים ברחבי הש"ס.

המשנה

אכילת הפסח

1. ניתן לאכול פסח אחד בשתי קבוצות,
2. אסור להחליף מקום או חבורה באמצע (ולכן כשהשמש משרת את החבורה השניה עליו לסגור את פיו עד שהוא חוזר לחבורתו)
3. לכלה מותר להפנות את פניה ולאכול כלפי עצמה.

המשנה היא כשיטת ר' יהודה, אבל ר' שמעון חולק (עיי' בהמשך להסבר שיטתו)

רק כלה ראוי לה שתסב את פניה, אבל תלמיד חכם לא צריך.

מח' ר' שמעון ור' יהודה

טעם המח':

האם המילה "אכל" מוסבת על האדם האוכל (ר"י - אם למסורת) או על הקרבן (ר"ש - אם למקרא) (ראה ביאור מושגים)

מהות המח':

ר"י: אסור לאדם לאכול בשתי חבורות או מקומות (אבל את קרבן הפסח ניתן לחלק לשתי חבורות)
 ר"ש: אסור לאכול את קרבן הפסח בשני מקומות או חבורות (אבל מותר להחליף באמצע חבורה ולאכול בשתי חבורות)

נפקא מינות:

- א. אכלו פסח בחבורה אחת ובאמצע נבנה קיר שחילקם לשתי חבורות - ר"ש: אסור, (אסור לחלק את הפסח לשניים) ר"י: מותר,
- ב. אכלו פסח בשני חבורות ובאמצע נהרס קיר שהפריד ביניהם - ר"ש: מותר, ר"י: אסור (כיוון שהאנשים שינו את חבורתם ומקומם)
- ג. שמש שתחיל לאכול במקום אחד - ר"ש: יכול להמשיך במקום אחר ובחבורה אחרת, ר"י: חייב להמשיך באותו מקום ובאותה חבורה.

רב אשי הסתפק האם מחיצה נחשבת כקיר

הלכות דרך ארץ

- א. שתיית כוסית - בשתי לגימות (לגימה אחת היא גרגרנות, ושלוש לגימות היא גאותנות) ואם הכוס קטנה ניתן לשתותה בלגימה אחת.
- ב. שמש שהחל לשמש בני חבורה בזמן המיועד לאכילה - אם הם הודיעו לו שיישמטו וישארו מעט הוא חייב להמשיך לשרתם ללא תוספת תשלום.

פסחים פז. (תחילת הפרק) עד פח: (משנה)

ביאורי מושגים

ברירה - בש"ס מופיעים מקרים שונים, שבהם האדם מבצע פעולה אולם הוא מתנה שהתוצאה ההלכתית תחול רק אם אירוע מסוים יתקיים. חלק מהמקרים הללו מוגדר כתנאי וחלק מוגדר כברירה. (להרחבה עיין בביאור מושגים עירובין לז) להלכה נפסק שבדיני תורה "אין ברירה" ובדיני דרבנן "יש ברירה".

משנה

אנשים שנמצאים בין שתי רשויות

אשה שאביה ובעלה שחטו בשבילה:

- בשנה הראשונה (שלאחר חתונתה) - תאכל אצל מי שתבחר.
- מהשנה השניה ואילך (שלאחר חתונתה) - תאכל אצל בעלה.

יתום ש 2 אפוטרופסים שחטו בשבילו:
יאכל אצל מי שיבחר.

עבד של 2 שותפים:
לא יאכל אצל אף אחד מהם.

מי שחציו עבד וחציו בן חורין:
לא יאכל אצל אדונו.

המשנה עוסקת באשה שאינה לחוצה (רדופה) ללכת לבית אביה.

אשה הלחוצה (רדופה) ללכת לבית אביה:

- בשנה הראשונה - תאכל משל אביה.
- מהשנה השניה והלאה - תאכל אצל מי שתבחר.

אין ברירה, ולכן עליה לבחור להיכן היא שייכת בזמן השחיטה ולא אחרי כן.

אמנם אין ברירה, אך כאן יש דין זה נלמד מ"שה לבית".

אא"כ אינם מקפידים והסכימו שיאכל אצל אחד מהם.

לדעת "משנה ראשונה":
לא יאכל אף משל עצמו.

לדעת "משנה אחרונה" (שמודים ב"ה שכופין את אדונו לשחררו):
רשאי לאכול משל עצמו.

מתי אדם יכול לשחוט עבור אחרים:

בנו ובתו הקטנים, עבדו ושפחתו הכנענים - אפילו אם מתנגדים. (ואפילו אם שחטו בעצמם - יוצאים רק בשל רבן)

בנו ובתו הגדולים, עבדו ושפחתו העברים, אשתו - רק אם לא מתנגדים. (ואם שחטו בעצמם הרי זה כאילו התנגדו ויוצאים בשלהם).

אימרותיו של ר' יוחנן:

- אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה.
- ירבעם זכה להמנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס.
- אל תלשין עבד אל אדונו אפילו אם חטא.
- גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ.

4 נביאים שנתנבאו באותו הפרק:

הושע, ישעיהו, עמוס, מיכה.

4 קניינים קנה הקב"ה בעולמו:

תורה, שמים וארץ, בית המקדש, ישראל.

זאת בניגוד ליהודת בבל
(ובראשה עזרא) שזכתה ללמוד
וללמד.

מדרשים על פסוקי שיר השירים

- "אחות לנו קטנה ושדים אין לה" - זו יהדות עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד.
- "אני חומה" - זו תורה. "ושדי כמגדלות" - אלו תלמידי חכמים.
- "אני חומה" - זו כנסת ישראל. "ושדי כמגדלות" - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

טובתה של הגלות

- צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרם בין האומות, כיוון שכך לא ניתן לכלותם יחד.
- לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים.

מדוע הקב"ה הגלה את ישראל דווקא לבבל?

- כיוון שאינם אכזרים כשאר האומות.
- מפני שעמוקה כשאול (וה' הבטיח לפדות מהר מהשאול).
- מפני שלשונם דומה ללשון התורה (ואז לא תשתכח התורה).
- זהו המקום המקורי שלנו ולכן כשה' כעס עלינו שיגרנו חזרה לבית אימנו.

גם כסף מצרים וכתב הלוחות חזרו למקורן.

פסחים פח: (משנה) עד פט. (סוף העמוד)

ביאורי מושגים

סמיכה - כל קרבנות היחיד **חייבים בסמיכה**, (חוץ משלוש קרבנות: בכור מעשר ופסח) כל קרבנות **הציבור פטורים מסמיכה** (חוץ משני קרבנות: שעיר המשתלח ופר העלם דבר)
 נשים פטורות מסמיכה, התנאים נחלקו האם הן יכולות לסמוך אם הן רוצות. הגמרא הבינה שמח' זו הינה מח' בהבנת פטור הנשים מחלק מהמצוות. האם הן מופקעות (ולכן אינן סומכות גם אם הן רוצות) או שרק אינן מחוייבות (אבל הם עדיין שייכות במצוה). מח' זו קשורה גם לשאלה האם כשנשים מקיימות מצוות עשה שהזמן גרמא הן מברכות על כך (כמנהג האשכנזים) או לא (כמנהג הספרדים)

משנה

שלח את עבדו לשחוט לו קרבן פסח

לא ציין בפניו אם לשחוט גדי או טלה:
 שחט **טלה** - יאכל (אפילו אם רבו רגיל לגדי)
 שחט **גדי** - יאכל (אפילו אם רבו רגיל לטלה)
 שחט **גדי וטלה** - הראשון יאכל (והשני ישרף).

ציין בפניו מה לשחוט, אך העבד שכח:
 ישחט טלה וגדי ויתנה תנאי.

לאחר ששחט, רבו שכח מה ציווהו:
 שניהם ישרפו ופטורין מלעשות פסח שני.

המשנה מתייחסת ל**מלך ומלכה** (שאינם מקפידים על סעודתם). **אבל בשאר בני אדם** (שמקפידים) - שניהם ישרפו.

קושיה: כיצד העבד קונה קרבן לעצמו (הלא 'מה שקנה עבד קנה רבו')?
תשובה: המוכר יקנה לעבד על מנת שאין לרבו רשות בו,

מתי פטורים מפסח שני:

שיטה א': רק אם שכח אחרי זריקת הדם. (אם שכח לפני - חייב בפסח שני, כיוון שבזמן הזריקה הקרבן לא היה ראוי לאכילה)

שיטה ב': תמיד (כיוון שאין פסול בקרבן ובשמים יודעים למי הוא שייך)

ברייתא

5 אנשים שהתערבבו עורות פסחיהן ונמצא מום באחד מהן (ולכן הוא פסול):

1. כל הפסחים ישרפו.
2. כולם פטורים מפסח שני.

הערות על הפטור מהקרבת פסח שני

1. הם פטורים רק אם הערוב קרה אחרי זריקת הדם. (אם הוא קרה לפני הזריקה כולם חייבים בפסח שני)
2. אמנם פסחו של אחד מהם היה ודאי פסול אבל לא ניתן להקריב ספק פסח.

קושיה: מדוע שלא יביא כל אחד מהם קרבן ויתנה שאם הוא לא פסח הוא יהיה שלמים?

תשובה א': מה יעשו עם החזה והשוק (בפסח הבעילם אוכלים ובשלמים הכהנים) **דחיה:** ניתן למנות כהן (שחייב בפסח שני) על הקרבן,

תשובה ב': זמן אכילת השלמים שונה מזמן אכילת הפסח **דחיה:** ניתן להביא מותר הפסח (שזמן אכילתו זהה לזמן אכילת הפסח)

תשובה ג': מותר הפסח זקוק לסמיכה, ופסח לא, **דחיה:** אם כך הפתרון יכול להועיל לפחות לנשים (שפטורות מסמיכה)

תשובה ד': זריקת דמו של הפסח שונה מזריקת דם שלמים (ועל אף שבדיעבד אם שינה כשר לכתחילה אין לעשות כן)

משנה

האומר לבניו שהוא שוחט את הפסח עבור הבן הראשון שיגיע לירושלים:
 הראשון שהגיע לירושלים זכה ומזכה את יתר אחיו.

הגמרא מסבירה שזוהי דרך של האב כדי
 לזרז את בניו (אבל האמת היא שהאב המנה
 את כל ילדיו מראש על קרבן זה)

משנה

כמה אנשים יכולים להמנות על פסח אחד:
 ללא הגבלה, ובתנאי שיהיה לכל אחד לפחות כזית.

עד מתי ניתן להימנות על הפסח?
 עד שישחט. [שנאמר: "במכסת נפשות" (מנין) ואח"כ "תכוסר" (תשחטו)]

עד מתי ניתן לעזוב פסח שנמנה עליו?
 ת"ק: עד שישחט.
 ר' שמעון: עד שירוק הדם.

ר"ש ות"ק נחלקו בפרשנות הפסוק - 'ואם ימעט הבית מהיות משה'
 ת"ק: מחיותו של שה (בעודו בחיים).
 ר' שמעון: מהויתו של שה (קודם גמר עבודתו).

פסחים פט: (משנה) עד צ. (משנה)

ביאורי מושגים

קדשים קלים - שלמים, בכור, מעשר בהמה וקרבת פסח הם קדשים קלים. חטאת, עולה ואשם הם קדשי קדשים. דינם של קדשים קלים לרוב קל יותר (זהות האוכלים, משך זמן האכילה, מקום האכילה). לדעת ר' יוסי הגלילי קדשים קלים אף נחשבים לממונו ורכושו של הבעלים.

משנה

אחד מהחבורה שצירף אדם נוסף (ללא דעת החבורה):
ניתן לתת לו רק את חלקו היחסי בלבד.

אחד מהחבורה שאוכל כמות גדולה מיתר חבריו:
ניתן לתת לו את חלקו היחסי בלבד.

לפי המסורת הראשונה דין זה נלמד מברייתא מפורשת,

(לא ניתן ללמוד דין זה מהמשנה כיוון ששם ישנו אדם נוסף ולא מברייתא העוסקת בשם כיוון ששם יש צורך בטירחה מיוחדת)

לפי המסורת השנייה דין זה פשוט ואין צורך ללמוד

השאלה שנשאלה לפי המסורת השנייה היא האם מותר לבני חבורה סתם כך להוציא אדם מהחבורה התשובה לכך היא לא (מהברייתא רואים שמותר להתחלק רק כשיש סיבה לכך)

ברייתא

- הכסף שמקבל מי שממנה אחרים על פסחו או חגיגתו: חולין.
- המוכר את עולתו ושלמיו: המכירה בטלה (מעיקר הדין) והכסף יפול לנדבה (קנס)

הברייתא אינה כר"ה"ג, ריה"ג סובר שהמכירה קיימת. (לדעתו קדשים קלים הם ממון בעלים)

קושיה: איך כסף קדוש חל על הפסח קדוש ויוצא לחולין?

תירוש לולא דברי ר' אושעיא (בתירוש 2 על המשנה בתמורה בהמשך): הברייתא מניחה שהמצטרף הטרי לא הקדיש את הכסף אלא נתן אותו (כשהוא חולין) במתנה

תירוש בעקבות דברי ר' אושעיא: הברייתא סוברת שהפסח הוא ממון בעלים (כשיטת רבי) והקדושה עברה מהכסף לקרבן.

המשנה בתמורה

'לכל נדר' - מי שנתן בהמה קדושה לזונה כאתנן - הבהמה מותרת.

תירוץ

1. אביי (לולא דברי ר' אושעיא): המשנה כר"ה"ג הסובר שקדשים קלים הם ממון בעלים.
2. ר' אושעיא: המשנה עסקה בקרבן פסח והיא כר"ה"ג הסובר שפסח הוא ממון בעלים.

קושיה: משמע שאלמלא הלימוד המיוחד הבהמה היתה נאסרת. והרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו?

ברייתא

באיזה מקרה נחלקו התנאים:

דעה 1: כששתמש בכסף לקניית מצה ומרור. (אבל לקנות חלוק וטלית אסור לכולם)

דעה 2: כששתמש שכסף לקניית חלוק וטלית. (אבל לקנות מצה ומרור מותר לכולם)

עבור אלו שימושים בכסף שיקבל רשאי להמנות אחרים על קרבן פסח שלו?

ת"ק: שימושים לצורך אכילת קרבן פסח (כגון: לקנות עצים כדי לצלותו).

רבי: אף אם זקוק לכסף לצורך מקת.

פסחים צ. (משנה) עד צא. (משנה)

ביאורי מושגים

מחוסר כפרה:

ישנם 4 מחוסרי כפרה: זב, זבה, יולדת ומצורע.
 כל אחד מהם צריך להביא קרבן לכפרה למחרת יום טבילתו,
 כל עוד שלא הביא את קרבנו הריהו "מחוסר כפרה" ואינו
 טהור לגמרי, אסור לו לאכול מן הקדשים ולהכנס לעזרה.

זב:

ראה פעם אחת: טובל מיד וטהור בערב,
 ראה פעמיים: טובל ביום ה-7, וטהור במוצאי היום ה-7,
 ראה 3 פעמים: טובל ביום ה-7, מביא קרבן ביום ה-8, ונטהר.

טמא וקרבן פסח:

בקרוב פסח ישנו דין ייחודי לפיו אסור לטמא להקריב קרבן
 פסח. הסוגיה דנה לאיזה טמא אסור להקריב ולאיזה טמא
 מותר להקריב.

זבה:

ראתה יום או יומיים: טובלת למחרת וטהורה במוצאי המחרת
 (=שומרת יום כנגד יום),
 ראתה 3 ימים: טובלת ביום ה-7, מביאה קרבן ביום ה-8, ונטהרת.

טמא שלא יוכל לאכול את קרבן הפסח ודאי לא יוכל להקריב קרבן, הטמאים שיכולים להביא קרבן הם חלק מהטמאים שיטהרו בערב
 ויאכלו לאכול את הפסח.

משנה

מתי מותר לטמאים הללו להקריב פסח

טמאים רגילים

- זב שראה 2 ראיות: כשהיום 7 חל ב"ד.
- שומרת יום כנגד יום: כשיום השמירה חל ב"ד.

מחוסרי כפרה

- זב שראה 3 ראיות: כשהיום 8 חל ב"ד.
- זבה: כשהיום 8 חל ב"ד.

מתי נידה מקריבה פסח

כשהיום 8 חל ב"ד.

אבל כשהיום 7 חל ב"ד לא
 שוחטים עליה, (היא תטבול רק
 בליל ט"ו והערב השמש שלה יהיה
 24 שעות מאוחר יותר)

מתי המשנה מתירה לטמאים הרגילים להביא פסח

עולא: אפילו אם עדיין לא טבלו,
 רב: רק אם טבלו,

מתי המשנה מתירה למחוסרי כפרה להביא פסח:

כשמסרו כבר את הקרבן לכהנים, (אנו מתבססים על קביעתו
 של ר' שמעיה שחזקה על הכהנים שיקריבו את הקרבן עוד היום)

טמא שרץ שלא טבל:

עולא: מקריב פסח

רב: לא מקריב פסח.

טעם א' לדעת רב:

מדרבנן - חשש שיפסע ולא יטבול ואז לא יהיה טהור בלילה.

טעם ב' לדעת רב:

מהתורה - נלמד מפסוק. ("איש איש כי יהיה טמא לנפש...")

דחיה לטעם א': ראינו
 במקום אחר שרב סובר
 שמהתורה לא שוחטים על
 טמא שרץ.

משנה

1. על האנשים הללו שוחטים פסח רק אם חוץ מהם יש אנשים אחרים בחבורה:
 • אונן.

• מפקח את הגל.

• אסיר שהבטיחו לשחררו.

• חולה וזקן שמסוגלים לאכול כזית.

2. מרים הריסות בניין שמצא אדם מת:
 חייב בפסח שני.

על האסירים הללו ניתן לשחוט אפילו אם הם לבד בחבורה:
 1. אסיר בבית סוהר של יהודים (כיוון שודאי יקיימו את הבטחתם),
 2. אסיר בבית סוהר בירושלים (כיוון שניתן להביא את הפסח לתאו)

כשהריסות הבניין ('הגל') מאורכות - פטור מפסח שני. (כיוון שייתכן שבשעת השחיטה לא האהיל על המת)

לעילוי נשמת

רבקה זינגר ע"ה

בת ברוך וטובה גלוברמן יבלח"א

נלב"ע י"ט ניסן תש"ן

תנצב"ה

פסחים צא. (משנה) עד צב: (סוף הפרק)

ביאורי מושגים

בית הפרס - שדה שיש בה ספק טומאת מת, ודינה שהיא אב הטומאה מדברי סופרים. לדוגמא: שדה שנחרש בה קבר, הרי זו "בית הפרס", ועפרה מטמא במגע ובמשא, לפי שחוששים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת.

משנה

• שחיטת פסח על יחיד (ללא שותפים)?

ר' יהודה: אסורה.

ר' יוסי: מותרת.

• כל אחד מהחבורה חייב להיות מסוגל לאכול כזית. (רמב"ם. רש"י ביאר כי די באחד שמסוגל לאכול כזית כדי לשחוט לחבורה)

• אין עושים חבורת נשים ועבדים (מחשש זנות - תפלות').

• אין עושים חבורת קטנים ועבדים (מחשש למשכב זכור).

מקורו של ר' יהודה:
"לא תוכל לזבוח את הפסח באחד".

מקורו של ר' יוסי:
"איש לפי אכלו תכוסו".

תגובת ר' יוסי: מפסוק זה לומדים שבשעת איסור הבמות אין לזבוח פסח בבמת יחיד. תגובת ר' יהודה: ניתן ללמוד את שתי ההלכות מאותו פסוק

אסור לעשות חבורה שכולה גרים - שמא ידקדקו בו יותר מדי ויפסלוהו. (ראה תוס')

חובה - יכולה להקריב אפילו בפני עצמה
רשות - רק בשיתוף עם גברים
אסור - לא שוחטים בעבורה כלל

אשה בקרבן פסח:

ר' יהודה,
בראשון: חובה,
בשני: רשות.

ר' יוסי:
בראשון ובשני: חובה.

ר' שמעון:
בראשון: רשות,
בשני: אסור.

מקורו של ר' יהודה:

חובה בראשון - נלמד מ"במכסת נפשות"

רשות בשני - מ"חטאו ישא האיש" לומדים שלא שוחטים עליה בפסח שני, ומ"ככל חקת הפסח" לומדים שניתן לשחוט עליה בשיתוף עם גברים.

מקורו של ר' יוסי:

חובה בראשון - נלמד מ"במכסת נפשות"

חובה בשני - נלמד מ"ונכרתה הנפש"

ומהפסוק "חטאו ישא האיש הוא" ממעט קטן מכרת

מקורו של ר' שמעון:

רשות בראשון - מ"איש לפי אכלו" לומדים שלא שוחטים עליה בפסח ראשון, ומ"במכסת נפשות" לומדים שניתן לשחוט עליה בשיתוף עם גברים.

אסור בשני - "חטאו ישא האיש הוא"

מ"לפי אכלו" לומד ר"ש (כמו ר' יוסי) שניתן לשחוט על היחיד.

משנה

אונן בלילה שלאחר אנינותו:
חייב באכילת פסח.
אסור בשאר הקדשים.

השומע על מתו ומי שליטו לו
עצמות של מתו, בלילה שלאחר מכן:
חייב באכילת פסח.
רשאי בשאר קדשים.

גר שנתגייר בערב פסח:
ב"ש: חייב לאכול קרבן פסח.
ב"ה: אסור בקרבן פסח.

אנינות בלילה שלאחר יום המיתה היא רק מדרבנן, לכן:
חכמים ביטלו חובה זו מול קרבן פסח החמור (כרת),
אך לא ביטלו חובה זו מול שאר הקדשים (עשה).

גזירה שבשנה אחרת יטמא במת לפני פסח, ויסיק בטעות שמותר בקרבן פסח (כפי שבשנה זו לא הקפיד ליטהר מטומאותיו).

ערל ישראל שמל בערב פסח: מודים ב"ה שחייב לאכול קרבן פסח (כי אין מקום לגזירה זו).

מקומות שהעמידו חכמים את גזירתם אף מול איסור כרת:

- ערל נכרי שהתגייר בערב פסח - אסור בקרבן פסח (לפי ב"ה שבמשנתינו).
- הזאה בשבת (שאסורה מדרבנן) כשהיום ה-7 חל בערב פסח שבשבת - אינה דוחה את השבת.
- איזמל למילה - אין מביאים בשבת אפילו דרך רשויות דרבנן (ע"פ רש"ש. וראה רש"י)

רבינו חננאל בסוף הפרק מסביר מדוע יש דברים שהעמידו חכמים את גזירתם ויש שלא.

מקומות שלא העמידו חכמים את גזירתם מול כרת:

- אונן אוכל קרבן פסח בלילה שלאחר אנינותו.
- מצורע שהיום ה-8 (שבו אמרו להביא את קרבן הצרעת שלו) חל בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל, מותר להיכנס להר הבית כדי להכניס בהונותיו לעזרה.
- עושי פסח מותרים להיכנס לבית הפרס באמצעות בדיקה.

האיסור על טבול יום להיכנס הוא מדרבנן.

הכניסה לבית הפרס מטמאת מדרבנן.

כיצד מתבצעת הבדיקה?

שמואל: באמצעות ניפוח בפיו מוודא שלא יגע בעצמות.
רב יהודה: בודק אם המקום כבר נידש ברגליים.

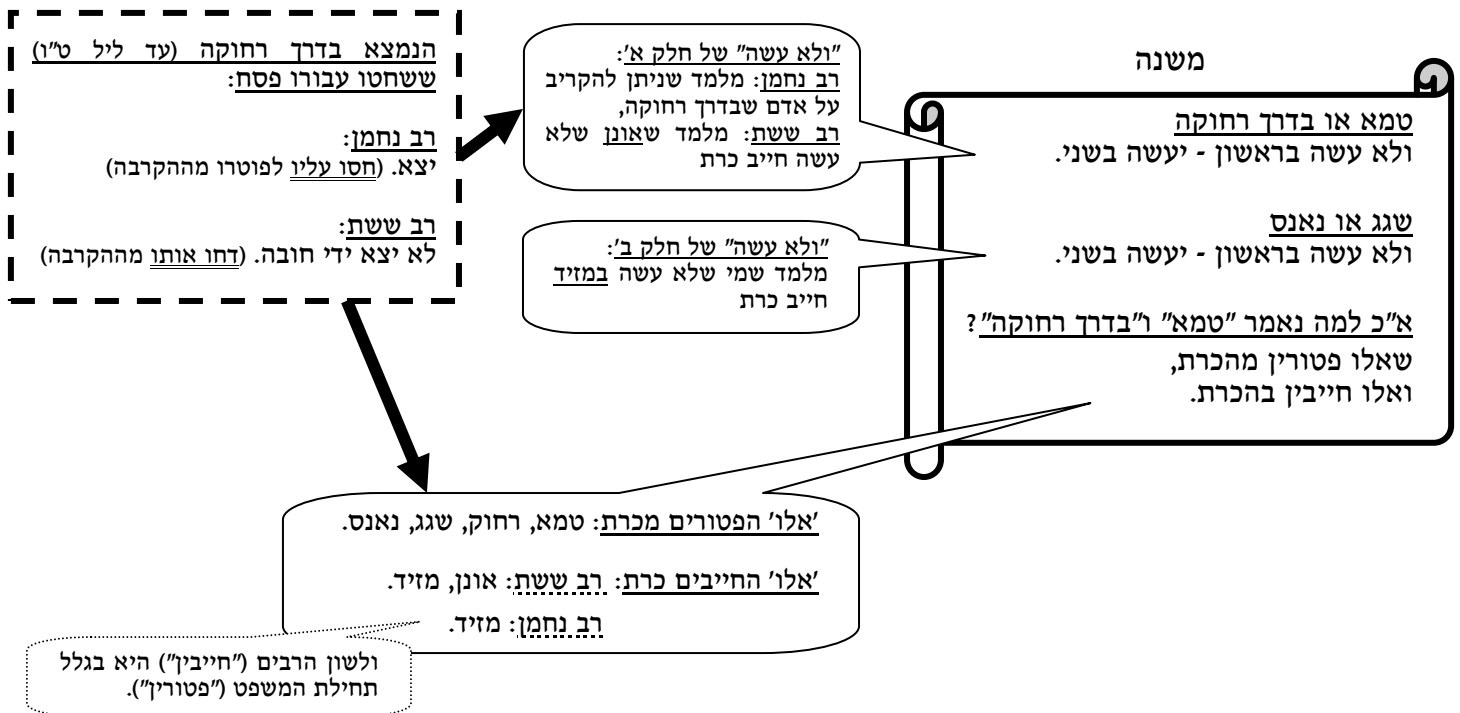
פסחים צב: (תחילת הפרק) עד צג: (משנה)

ביאורי מושגים

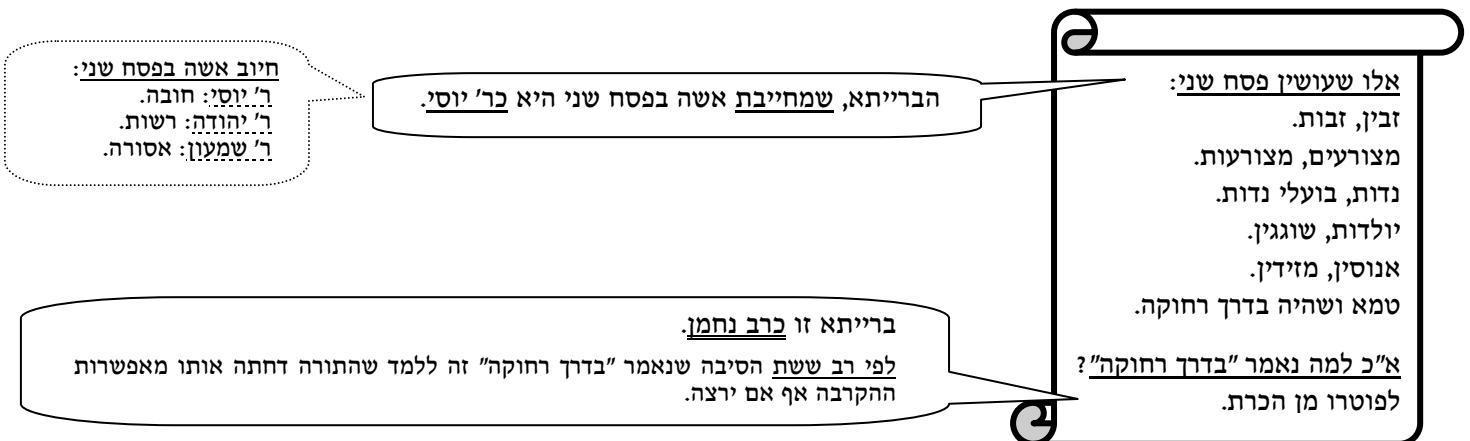
בועל נידה - מלבד איסור הכרת שחייב בועל נידה הוא גם נטמא. התורה את דרך טומאתו בכינוי 'ותהי נידתה עליו'. להלכה הוא טמא 7 ימים כמו טומאת נידה. מעניין לציין שישנה הו"א בגמרא שבועל הנידה יקבל את טומאתה המעשית של הנידה, ולכן אם היא ספרה כבר 3 ימים ונשארו לה רק 4 ימים גם לבועל ישארו רק 4 ימים.

מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין הוכיח שטומאת בועל נידה איננה נובעת ממעבר של הטומאה מהאישה לאיש (וזאת משתי סיבות א. אם כך היה עליו לרדת ברמת הטומאה, ב. מגעו עם הנידה הוא במקום סתרים ואין טומאה בבית הסתרים) אלא הוא טמא בגלל מצבו ומעמדו כגורם עצמאי, הביאה על הנידה יוצרת טומאה עצמאית (כמו שזב טמא לא בגלל שמישהו טימא אותו אלא כיוון שהוא זב וכמו שמת טמא לא כיוון שמישהו טימא אותו אלא משום שמת טמא)

את העיקרון הבסיסי הזה של היטמאות לא כתוצאה ממעבר של טומאה אלא כתוצאה ממעמד האיש יש ליישם גם במקומות נוספים ואין כאן מקום להאריך.

ברייתא

מקור הדין

"וְהָאִישׁ אֲשֶׁר... וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה... כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעֲדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא":

רבי:

מי שלא יקריב בראשון - יכרת, וכן מי שלא יקריב בשני - יכרת.

ר' נתן:

מי שלא יקריב בראשון - יכרת (בלי קשר לשאלה מה יעשה בשני).

ר' חנניא:

מי שלא יקריב בראשון - יכרת בתנאי שלא יקריב גם בשני.

המעמד של פסח שני:

רבי: רגל בפני עצמו.

ר' נתן: תשלומין לראשון.

ר' חנניא: תיקון לראשון.

נפקא מינות להלכה

הזיד בזה ובזה:
חייב (לפי כולם)

שגג בזה ובזה:
פטור (לפי כולם).

הזיד בראשון ושגג בשני:
רבי ור' נתן: חייב.
ר' חנניא: פטור.

שגג בראשון והזיד בשני:
רבי: חייב.
ר' נתן ור' חנניא: פטור.

גר שנתגייר וקטן שהגדיל
בין פסח ראשון לשני:

רבי: חייב בפסח שני.

ר' נתן ור' חנניא: פטור מפסח שני.

פסחים צג: (משנה) עד צד: (סוף הדף)

ביאורי מושגים

עובי הרקיע - גם אחרי שהשמש שוקעת ואין לנו קשר עין עימה יש תקופה מסוימת שעדיין יש אור. הסיבה לכך היא שבירת קרני האור. (שבירת קרני האור - מהלך של קרן אור שאינה ישרה דוגמא לכך ניתן לראות כשמים כפית בכוס מים ולנו היא נראית כאילו היא התעקמה, כשבפועל מה שהתעקם אלו קרני האור שמגיעים אלינו) קרני השמש נשברים בתוך האטמוספירה (שכבת אויר המקיפה את כדור הארץ) וכך עדיין יש אור גם כשהשמש שקעה. משך הזמן שבו השמש עדיין מאירה משתנה בהתאם למיקום המקום. בקו המשוו משך הזמן קצר ואילו ככל שמצפינים או מדרימים משך הזמן ארוך יותר.
מיל - 2000 אמה (בין 960 ל2000 מטר),
פרסה - 4 מילים - 8000 אמה (בין 3,840 ל4,800 מטר)

משנה

מה נחשב לדרך רחוקה?
ר' עקיבא: מן המודיעים ולחוץ.
ר' אליעזר: מאיסקופת העזרה ולחוץ.

מתחשבים רק במרחק הגיאוגרפי (ולא באפשרויות ההגעה/העיכובים השונים)

עולא: זהו מרחק של 15 מיל. (מרחק הליכה מחצות היום עד השקיעה)

משמע ש
לדעת ר' אליעזר אדם שנמצא מחוץ לעזרה לא חייב להיכנס לתוכה.

קושיה
הרי ר' אליעזר קבע שערל יהודי מחוייב למול (ואם לא ימול יתחייב כרת)?

תירוצים
אבי: התורה קבעה פטור מיוחד לטהור שנמצא בדרך רחוקה.
רבא: ישנה מח' תנאים בדעת ר' אליעזר. (והתנא שמחייב למול סובר שלפי ר"א דרך רחוקה זה מן המודיעים)

בסוף הסוגיה מובאת מחלוקת בדעת ר"א:
דעה א': דרך רחוקה היא מחוץ לעזרה ('חוץ לעשייתו').
דעה ב': דרך רחוקה היא מחוץ לירושלים ('חוץ לאכילתו').

הגדרת דרך רחוקה:

עולא: כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. (בחצות היום הוא במרחק שלא יוכל להגיע עד השקיעה)

רב יהודה: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה. (בחצות היום הוא במרחק שלא יוכל להגיע עד סוף הלילה)

אבל על טמא שרץ שוחטין (למרות שאיננו יכול ליכנס בשעת שחיטה) כיוון שהפטור של דרך רחוקה נאמר רק בנוגע לטהורים.

אבל על טמא שרץ לא שוחטין (למרות שהוא יכול ליכנס בשעת אכילה) כיוון שהוא מופקע מהותית (בגלל הטומאה)

עולא ורבא:

מרחק הליכה של אדם:

מהנץ עד השקיעה: 30 מילין.
 מעלונה ש עד הנץ: 5 מילין.
 מהשקיעה עד צאה"כ: 5 מילין.

ר' יוחנן שקבע שהמרחק המצטבר מעלונה"ש עד צאה"כ הוא 40 מילין סובר כר' יהודה (ועולא ורבא פירשו את דבריו באופן מוטעה).

קשה עליהם מר' יהודה שסובר:

מהנץ עד השקיעה: 32 מילין.

מעלונה"ש עד הנץ: 4 מילין.

מהשקיעה עד צאה"כ: 4 מילין.

ר' חנינא: במקרה של לוט כיוון שהמלאכים האיצו בו הוא הספיק ללכת יותר.

דחיה: בכמה מקורות מצאנו שאורך העולם גדול בהרבה מ6000 פרסה.

מכאן עולה שעובי הרקיע הוא שישית מאורך העולם. ולרבא יש מסורת שאורך העולם הוא 6000 פרסה, ולכן עובי הרקיע הוא 1000 פרסה.

הדיונים המוזכרים כאן אינם רלוונטים כיום מבחינה מציאותית, אבל מבחינת המשמעות הרעיונית שלהם עדיין יש להם משמעות רבה

הבדלים בין חכמי ישראל לחכמי אומות העולם:

חכמי ישראל: גלגל קבוע ומזלות חוזרין.
חכמי אומות העולם: גלגל חוזר ומזלות קבועין.

חכמי ישראל: בלילה חמה מהלכת מעל הרקיע.
חכמי אומות העולם: בלילה חמה מהלכת מתחת לקרקע.

רבי: העובדה שהמעיינות בלילה רותחים מוכיחה כדעת אומות העולם.

הילוך החמה:

ניסן, אייר, סיון: בהרים. (כדי לפשר את השלגין)

תמוז, אב, אלול: בישוב. (כדי לבשל את הפירות)

תשרי, חשון, כסלו: בימים. (כדי לייבש את הנהרות)

טבת, שבט, אדר: במדבר. (כדי לא לייבש את הזרעים)

ר' נתן - הילוך החמה:

בימות החמה: בגובה של רקיע. (ולכן העולם רותח והמעיינות צוננין)

בימות הגשמים: בשיפולי רקיע. (ולכן העולם צונן והמעיינות רותחין)

פסחים צה. (משנה) עד צו. (משנה)

ביאורי מושגים

חיוב לינה - אדם שמקריב קרבן פסח חייב להישאר בעיר הא-לוהים עד הבוקר שלמחרת (המקדש דוד מסביר שיום י"ד והלילה שאחריו נחשבים כסוג של י"ט עבור המקריב ולכן אסור לו לעזוב את העיר) התנאים נחלקו האם חיוב זה נוהג גם בפסח שני.

מדוע לא אומרים הלל באכילת פסח שני:

"השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" - רק בליל הסדר המקודש אומרים הלל בלילה.

מדוע אומרים הלל בשחיתת פסח שני:

1. הפסוק ('כליל התקדש חג') לא מיעט פסח שני מאמירת הלל **ביום** (זמן עשיית הפסח).
2. אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ואין אומרים הלל!?

משנה

דינים שאינם קיימים בפסח שני:

איסור בל יראה ובל ימצא.
טעון הלל באכילתו.

דינים הקיימים גם בפסח שני:

טעון הלל בעשייתו.
נאכל צלי על מצה ומרורים.
דוחה את השבת.

פסח שני וטומאה

המשנה: לא דוחה את הטומאה (שהרי זו הסיבה שהוא נדחה מפסח ראשון!).
ר' יהודה: דוחה את הטומאה (זוהי ההזדמנות האחרונה להקריב פסח).

התנאים נחלקו האם לפי ר' יהודה פסח שני טעון לינה.

המקור לדינים הנוהגים בפסח שני

ברייתא הלומדת את הדינים לפי אופיים הכללי

המקור לכך שרק מצוות שבגופו נוהגות בפסח שני?

ת"ק: "ועצם לא ישברו בו".
(כפי ששבירת עצם היא מצוה שבגופו כך כל מצוה שבגופו)

איסי בן יהודה: מ"יעשו אותו".
(במצוות שבגופו הכתוב מדבר)

תגובת איסי: משם לומדים שגם עצם שיש בו מוח אסור לשבור.

תגובת ת"ק: משם לומדים שאין שוחטין פסח שני עבור יחיד.

ברייתא הלומדת את הדינים לפי סוגי המצוות

סוג המצוה	מוזכר בתורה בפסח שני	מתרבה מהכלל ("ככל חקת הפסח יעשו אתו")	מתמעט מהפרט (המוזכר בתורה בפסח שני)
עשה	מצות ומרורים	צלי אש	השבת שאור
לא תעשה שניתק לעשה	איסור נותר	איסור הוצאה מהבית	לא יראה ולא ימצא
לא תעשה גמור	איסור שבירת עצם	אל תאכלו ממנו נא	לא תשחט על חמץ דם זבחי

מסתבר לרבות דבר שבגוף הקרבן ולמעט דבר שאינו בגוף הקרבן.

משנה

זבים זבות נדות ויולדות בפסח הבא בטומאה:

אסור להם לאכול את הפסח - אבל אם אכלו פטורים מכרת.

ר' אליעזר: גם אם נכנסו למקדש - פטורין מכרת.

המקור: "כל טהור יאכל בשר" ... "והנפש אשר תאכל בשר ... וטומאתו עליו ונכרתה".

המקור: "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש".

כשפסח בא בטומאה:

טמא מת שנכנס להיכל:

רבא א': חייב ("וישלחו מן המחנה - אפילו מקצת מחנה")

רבא ב': פטור (חובת השילוח מהיכל ["וישלחו מן המחנה"] קיימת רק כשיש חובה לשלח מן העזרה ["אל מחוץ למחנה תשלחום"])

טמא מת שאכל אימורים (החלקים המיועדים למזבח):

רבא: פטור (משום אוכל קודש בטומאה) - טומאת אימורים נלמדה מטומאת בשר ולכן דינם זהה.

אימורי פסח מצרים לא הוקטרו (אלא נאכלו צלויים בשיפוד). (ראה יעב"ץ)

פסחים צו. (משנה) עד צז. (שורה 6)

ביאורי מושגים

תמורה - אדם שמנסה להעביר קדושת בהמה שעומדת ליקרב על בהמה אחרת יוצר קדושה בבהמה אבל לא מפיק את הקדושה המקורית (והיה הוא ותמורתו יהיה קודש). לתמורה ישנו מעמד ייחודי והגמרא דנה במעמד זה בהקשרים שונים.

משנה (ע"פ ביאור הגמרא)

דינים שנהגו רק בפסח מצרים:

- יש לקחתו ב' ניסן.
- טעון הזאה על המשקוף והמזוזות.
- נאכל בחפזון.
- איסור חמץ נהג רק ביום הראשון.

דינים שנהגים גם בפסח דורות:

- הפסח נאכל בלילה אחד.

"בעשור לחדש הזה ויקחו" - רק 'זה' (פסח מצרים) נלקח ב' ניסן

שנאמר: "ואכלתם אותו בחפזון" - ואין פסח דורות נאכל בחפזון.

שנאמר: "לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים".

פסח מצרים: "ואכלו את הבשר בלילה הזה".
פסח דורות: נלמד מ"ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" - שיהו כל עבודות חדש זה כזה.

הפסוקים עצמם מופיעים בפסח מצרים, אבל מ"ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה" אנו לומדים אותם גם לפסח דורות.

דינים נוספים שנהגים גם בפסח דורות:

ביקור

חובה לבדוקו ד' ימים קודם שחיטה.
"והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה"

גם קרבן תמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה (נלמד מהמילה "תשמרו").

המילה "הזה" ממעטת פסח שני מדין זה.

אנשים האסורים באכילת הפסח

ערל - "וכל ערל לא יאכל בו"

מי שהנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים - "כל בן נכר לא יאכל בו"

מי שיש לו בן או עבד שלא נימולו - "ומלתה אותו אז יאכל בו"

מ"בו" לומדים שהוא אסור בפסח אבל במצה ומרור הוא מחויב.

מ"בו" לומדים שהמרת דת פוסלת בפסח אבל לא בתרומה.

מ"בו" לומדים שמילת זכריו ועבדיו מונעת ממנו לאכול בפסח אבל לא מונעת ממנו לאכול תרומה.

מ"בו" לומדים שאין איסור שבירת עצם בפסח פסול.

מ"ממנו" לומדים (בגזירה שוה) שערל אסור במעשר.

צורת האכילה

אסור לשבור עצם מהפסח - "ועצם לא תשברו בו"

אסור לאכול את הפסח במצב נא - "אל תאכלו ממנו נא"

זה פירושו של ר"ע לשמועה ששמע ר' יהושע (תמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קרבה).
 החידוש הוא שיש תמורה שנדחית ואינה קרבה (לכן השמועה לא היתה על פסח אלא על תמורה).

משנה

פסח שאבד ונמצא

קודם שחיטת הפסח:

אחר שחיטת הפסח:

יסתאב ויביא בדמיו שלמים (וכן תמורתו).

יקרב שלמים בעצמו (וכן תמורתו).

מהו 'זמן שחיטת הפסח':

אפשרות א':

זמן הראוי לשחיטה (חצות)

אפשרות ב':

זמן השחיטה בפועל.

רבה ב':

דין זה תקף כשמצא והמיר לפני השחיטה

כשהמיר לאחר שחיטה (אפילו אם הפסח עצמו נמצא לפני השחיטה) - התמורה קרובה שלמים.

רבה א':

דין זה תקף כשמצא והמיר לאחר שחיטה.

כשנמצא קודם שחיטה (אפילו אם המיר אחרי השחיטה) - התמורה לא קרובה.

דחיה:

הברייתא לומדת מהמילה "הוא" שתמורת פסח כזו אינה קריבה.

נסיון דחיה:

הברייתא קובעת שתמורת פסח שלאחר שחיטה - קריבה

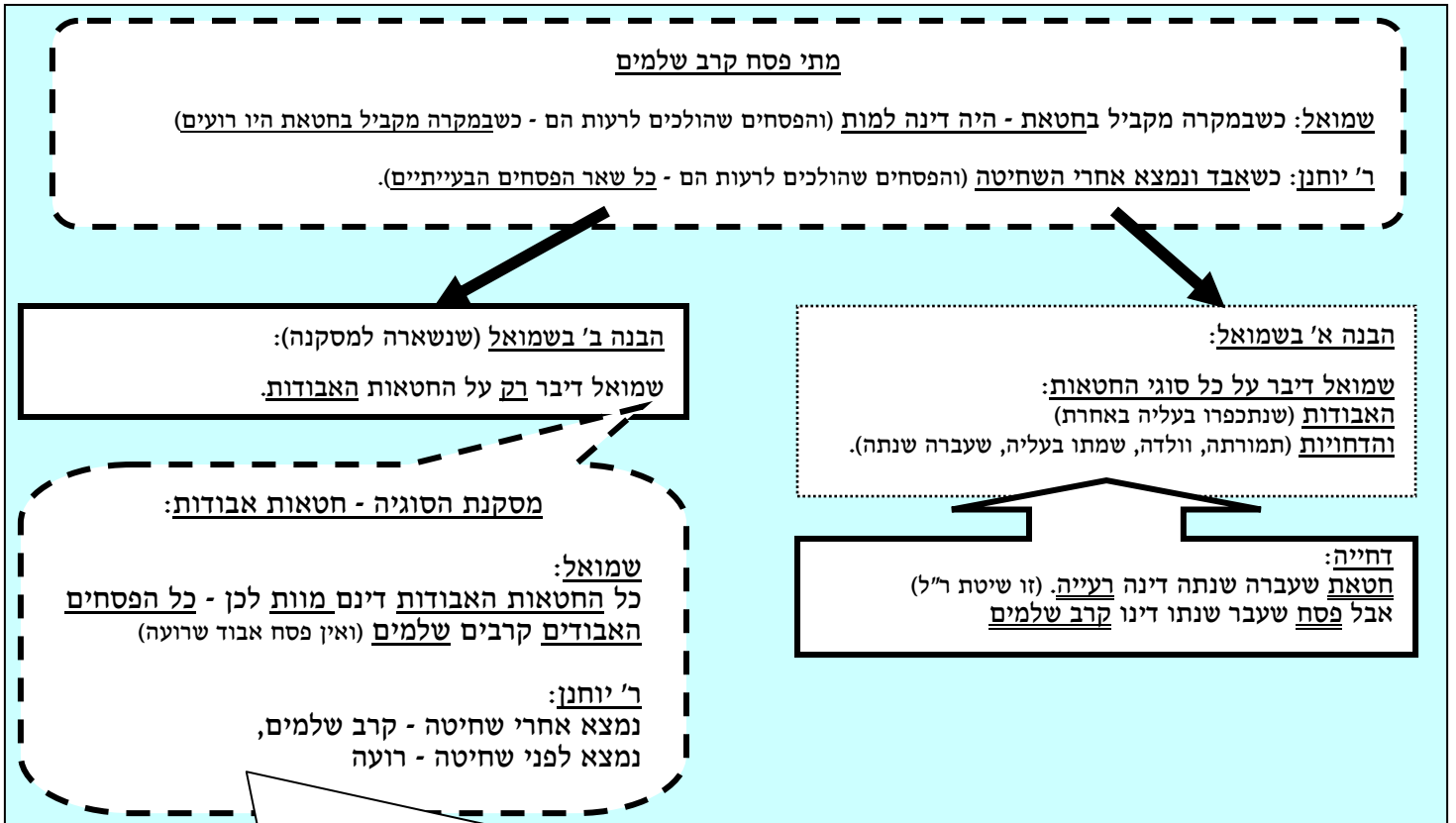
דחיה לדחיה:

הברייתא מתייחסת למקרה שבו הפסח עצמו נמצא לאחר שחיטה.
 (והלימוד בברייתא מ"אם כשב" הינו אסמכתא בלבד)

הלימוד האמיתי מ"אם כשב":

ללמד שלפסח שעברה שנתו ולשלמים הבאים מחמת פסח יש מעמד של שלמים לכל דבר ועניין.

פסחים צז. (שורה 6) עד צז: (משנה)

הקושיות והתירוצים שהובילו למסקנה - שלפי שמואל כל החטאות האבודות מתות

קושיה 1 - הכלל של שמואל לא מסתדר במקרה הבא:

קרבן שאבד (והפריש בהמה חלופית תחתיו) ונמצא לפני שהקריבו את הבהמה החלופית. שהרי חכמים פסקו שבקרבן חטאת דינו רעייה. ואילו פסח במקרה שכזה קרב שלמים!

תירוץ: שמואל סובר כרבי הפוסק שחטאת זו דינה למיתה.

שמואל סובר שפסח שאבד ונמצא לפני שהקריבו את החלופי - קרב שלמים (כ"ז), אם הוא היה סובר שפסח זה דינו לרעייה (כרבה) לא היתה מחלוקת בינו לבין ר' יוחנן.

קושיה 2 - הכלל של שמואל לא מסתדר במקרה הבא:

לפי רבי חטאת אבודה שנמצאה דינה למיתה, ואילו פסח אבוד שנמצא קודם חצות דינו לרעייה!

תירוץ: פסח אבוד שנמצא קודם חצות כלל לא מוגדר אבוד!

קושיה 3 - הכלל של שמואל לא מסתדר במקרה הבא:

הפריש 2 חטאות לאחריות ונתכפר באחת -

בחטאת - השניה רועה, ואילו בפסח - השני קרב שלמים!

תירוץ: שמואל סובר כ"ש שכל החטאות האבודות (ואף כשהפריש 2 לאחריות) דינם מוות.

ביאורי מושגים

5 חטאות המתות: קרבנות חטאת שאינם ראויים להקרב על המזבח, ואסורים הם באכילה ובהנאה, ודינם הוא, שסוגרים אותם ברפת ומונעים מהם מזון והם מתים ברעב, או שמאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת, ויש אומרים שממיתים אותם בידיים. החטאות המתות הן: 1. ולד חטאת. 2. תמורת חטאת. 3. חטאת שמתו בעליה. 4. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת. 5. חטאת שעברה שנתה. והסימן לזכירה - 'ותמנע' היתה פילגש' (ולד, תמורה, מתו בעליה, נתכפרו בעליה, עברה שנתה)

לגבי הסוג החמישי של חטאת שעברה שנתה ישנה סתירה בין המשנה שמנתה סוג זה בין 5 החטאות המתות לבין ר"ל (שצוטט גם אצלנו) שלפי דבריו חטאת זו רועה. הגמרא תירצה (לפי הבנת רש"י) שהמשנה התייחסה לחטאת שגם אבדה וגם עברה שנתה ורק היא מתה אבל חטאת שלא אבדה ורק עברה שנתה - רועה.

פסחים צז: (משנה) עד צט. (סוף הפרק)

ביאורי מושגים

דיחוי - דין דיחוי מופיע בעיקר בקדשים ועניינו הוא שאם חפץ מסוים אינו ראוי להיות קרבן הוא נפסל לגמרי וגם אם התנאים ישתנו והוא יחזור להיות ראוי הוא פסול.
 דיחוי מעיקרא ונראה ונדחה - ישנו הבדל בין חפץ שהיה ראוי ונפסל לבין חפץ שמעולם לא היה ראוי. הגמרא בסוגייתנו לומדת שלעניין קודשים גם דיחוי מעיקרא (כשלא היה ראוי מעולם) נחשב דיחוי.

משנה

• **הפריש לפסחו נקבה או זכר בן שנתיים:**
 ירעה עד שיסתאב ויפלו דמיו לנדבה.

• **הפריש פסחו ומת:**
 לא יביאנו בנו לשם פסח (אלא לשם שלמים).

דינים הנלמדים מכך:

1. בעלי חיים נדחים. נלמד מכך שלא מקריבים אותם לשלמים (כדין מותר הפסח)
2. דחוי מעיקרא הוא דיחוי. שהרי בהמה זו לא היתה ראויה מעולם לפסח, ואעפ"כ היא נדחית
3. יש דיחוי בדמים. שהרי בהמה זו לא הוקדש גופה לפסח כיוון שאינה ראויה לכך, ואע"פ שקדושתה היא קדושת דמים היא נדחית.

ברייתא

הפריש פסחו ומת:

כשבנו מנוי על הקרבן:
 יביאנו לשם פסח.

כשאין בנו מנוי:
 יביאנו לשלמי ט"ז (חזה"מ).

ולא לשם שלמי ט"ו (יר"ט ראשון), כי תנא זה סובר שנדרים ונדבות אינן קריבין ביו"ט.

מתי מת האב?

רבה:
קודם חצות - וכשבנו מנוי יביאנו לשם פסח שני (כשלא עשה את הראשון מפני אנינותו).

אבוי:
ברישא מדובר **אחר חצות**, (ולכן האנינות לא הפקיעה את חיוב הפסח) **ובסיפא** מדובר **קודם חצות**. (ולכן אין דיחוי)

רב שרביא:
האב גסס בחצות ומת לאחר חצות (אין דיחוי, אפילו אם הבן לא מנוי, כיוון שבחצות האב לא היה ראוי להקריב)

רב אשי:
אחרי חצות (אבל הברייתא היא כר"ש הסובר שאין דיחוי בבע"ח)

רבינא:
הפרישו את הקרבן אחר חצות - ולאחר מכן **האב מת** (הברייתא סוברת שרק חצות קובעת. לכן גם אם הבן לא מנוי אין דיחוי כיוון שבחצות הקרבן עוד לא הופרש)

משנה

פסח שנתערב בקרבן אחר:
 ירעו עד שיסתאבו וימכרו, ויביא קרבנות חדשים השווים כל אחד למחיר הקרבן היקר שבתערובת.

פסח שנתערב בככור:
ר"ש: כשבעלי הפסח הם כהנים ניתן לאכול בלילה את 2 הקרבנות.

חכמים: אסור לצמצם את זמן האכילה (אין מביאים קדשים לבית הפסול)

הפתרון לשיטת חכמים:
שלב א': מחכים שיפול מום ב2 הקרבנות,
שלב ב': מביאים בהמה בשווי הבהמה היקרה שבתערובת, ויחלל עליה את הפסח,
שלב ג': את 2 הבהמות בעלות המום יאכל כככור בעל מום.

לדעת ר"ש מותר לגרום לצמצום זמן אכילת הככור (מביאים קדשים לבית הפסול).

משנה

חבורה שאבד פסחה

המקרה:
הלך אחד מבני החבורה לחפש את פסח - ומצא ושחט אותו,
ובינתיים - שחטו שאר בני החבורה פסח חדש

תרחיש א':
בני החבורה אמרו ליחיד לחפש את הפסח האבוד ולשחוט אותו:
הוא - אוכל משלו.
הם - אוכלים ממה שנשחט ראשון.

תרחיש ב':
היחיד הלך על דעת עצמו לחפש
ואמר להם שאם יאחר ישחטו עבורו:
הם - אוכלים משלהם.
הוא - אוכל ממה שנשחט ראשון.

תרחיש ג':
בני החבורה אמרו ליחיד לחפש את הפסח האבוד ולשחוט אותו
ואמר להם שאם יאחר ישחטו עבורו:
כולם אוכלים מהראשון שנשחט.

תרחיש ד':
הלך אחד על דעת עצמו לחפש (ולא אמרו לו כלום ולא אמר להם כלום):
כל אחד אוכל משל עצמו.

חבורות שנתערבו פסחיהן

כל חבורה לוקחת פסח אחד מהתערובת, ואחד מכל חבורה עובר לחבורה השניה
כעת כל חבורה חדשה תימנה מחדש ע"י תנאי על הפסח שברשותה.

שנים שנתערבו פסחיהן

כל אחד לוקח פסח אחד מהתערובת ומצרף אדם נוסף לפסחו המקורי,
ואחד מכל זוג עובר לחבורה השניה
כעת כל זוג חדש יתמנו מחדש ע"י תנאי על הפסח שברשותן.

ואם לא ידוע מה
נשחט ראשון או
שנשחטו בו זמנית:

לא אוכלים
וקרבנם יישרף
ופטורים מפסח שני.

כשאף אחד לא אמר
כלום הדין טוב יותר
מהמקרה הקודם שבו
אמרו כולם -
אמרו חכמים: יפה
שתיקה לחכמים קל
וחומר לטפשים.

קושייה:
המשנה אינה כר' יהודה הסובר שחייב להישאר מנוי על הפסח אחד מבני החבורה המקורית!
תירוץ:
ר' יהודה סובר שאין שוחטין את הפסח על היחיד,
לכן במקרה של משנתנו שרק אחד היה ממונה על הפסח, הרי השני שצורף לאחר מכן נחשב
כאילו מונה ויועד לכך מתחילה.

פסחים צט: (תחילת הפרק) עד ק: (ש3 מהסוף)

ביאורי מושגים

כיסוי הלחם בערב שבת - בזמן הגמרא היו מביאים שולחן קטן לסועדים עם המזון. ההלכה היתה שיש קודם לקדש את השבת על היין ורק אחרי כן להביא את השולחן. אם קדמו והביאו את השולחן יש לכסותו, לקדש ורק אחרי כן לגלותו כדי שיהיה ברור שמטרת הסעודה ותפקידה הוא לענג השבת ולכבדה, ולא מטעם אחר. כיום כשהשולחן גדול, ולא ניתן לסחבו (מפאת גודל) או לעורכו (מצד הטירחה והזמן שהדבר ייקח) אחרי הקידוש. עורכים את השולחן לפני הקידוש ומכסים את החלות. בראשונים הובאו טעמים נוספים לכיסוי הלחם: א. זכר למן (שהיה מכוסה מלמעלה ומלמטה), ב. כדי לא לבייש את הלחם בכך שמקדימים את היין.

המשנה

א. ערב פסח - מסמוך למנחה אין אוכלים,

ב. בזמן סעודת הסדר יש להסב,

ג. חובה על כל אחד להשיג 4 כוסות (גם אם צריך לקחתם מגמ"ח)

המשנה היא כר' יוסי הסובר שבשאר ערבי שבתות וחגים מותר לאכול עד הערב,

לפי ר' יהודה לא רק בערב פסח אלא גם בכל ערב שבת אסור לאכול מסמוך למנחה (שעה 9 ומעלה)

סיכום הלכות אכילה בערבי שבתות וחגים

להתחיל לאכול

עד שעה 9

מותר,

משעה 9 ומעלה

בערב פסח - אסור,
ערב שבת וחג - ר' יהודה: אסור,
ר' יוסי: מותר.

הלכה כר' יוסי

להמשיך לאכול

ר' יהודה: אסור,

ר' יוסי: מותר,

הלכה כר' יוסי עד שנכנסת השבת
כשנכנסה שבת: יש לפרוס מפה על השולחן, לקדש ורק אז להמשיך בסעודה (עייז ביאור מושגים)

פסחים ק: (ש 3 מהסוף) עד קב. (ש 5 מהסוף)

ביאורי מושגים

היכן מברכים ברכה אחרונה - על לחם חייבים לברך במקום הסעודה, על פירות ומשקאות שברכתם 'בורא נפשות' ניתן לברך בכל מקום. הראשונים נחלקו לגבי האוכלים שמברכים עליהם מעין שלוש:
 רשב"א: מברכים עליהם בכל מקום,
 רש"י ורמב"ם: חייבים לברך עליהם במקום האכילה.
 הר"ף והרא"ש: על מיני מזונות יש לברך במקומם, ועל יין ופירות שבעת המינים ניתן לברך בכל מקום.
 שינוי מקום - כל הראשונים מסכימים ששינוי מקום מצריך לברך ברכה ראשונה מחדש. הראשונים נחלקו האם הוא מצריך לברך גם ברכה אחרונה על מה שאכלנו במקום הראשון (רוב הראשונים) או שהברכה האחרונה במקום החדש תועיל גם על מה שאכלנו במקום הישן (תוס')

הלכה כשמואל. (והמסורת שחוץ משלוש הלכות, רבה פסק תמיד כרב - נכונה רק במקרים שבהם רב מחמיר)

מתי מועיל קידוש (האם 'קידוש במקום סעודה')
רב:
 גם אם לא סעד בסמוך לו
 (ולכן כולם יוצאים ידי חובה בקידוש שבבית הכנסת)
שמואל:
 רק אם סעד בסמוך לו
 (ולכן לא יוצאים ידי חובה בקידוש שבבית הכנסת)

מה נחשב שינוי מקום (לגבי יין במקום סעודה):
 עבר מבית לבית או מחדר לחדר - נחשב מקום חדש,
 עבר מפניה לפינה באותו חדר - נחשב אותו מקום.

מה נחשב שינוי מקום (לגבי ברכה מחדש):
 עבר מבית לבית - נחשב מקום חדש,
 עבר מחדר לחדר - רוב הראשונים: נחשב מקום חדש,
 הגירסא שלפנינו: נחשב אותו מקום,
 עבר מפניה לפינה באותו חדר - נחשב אותו מקום.

אדם שהחליף מקום באמצע האוכל
ר' יוחנן:
 אף פעם לא צריך לברך מחדש,
רב ששת:
 תמיד צריך לברך מחדש,
רב חסדא -
 תלוי היכן צריך לברך את הברכה האחרונה.
 כשחייבים לברך במקום המקורי: לא צריך לברך מחדש,
 כשניתן לברך בכל מקום: צריך לברך מחדש.

בברייתות מצאנו ש:
 1. שיטתו של ר' יוחנן נדחתה!
 2. ישנה שיטה הסוברת כרב ששת (ר"י), ושיטה הסוברת כרב חסדא (חכמים)

הטעם של רב חסדא ושל דין חבורה:
 כשחייב לברך במקומו וכן כשנשאר מישהו מבני החבורה - אנו יודעים שהם יחזרו למקום המקורי (כדי לברך או כדי לא להשאיר את חברם לבדו)
 לכן שינוי המקום לא נחשב סיום הסעודה הראשונה.

חבורה שאכלה והלכה למקום אחר:
 כשרוב החבורה הלכה אבל נשאר אדם אחד - לא נחשב שינוי מקום.
 כשכל החבורה הלכה - נחשב שינוי מקום.

פסחים קב. (ש 5 מהסוף) עד קג. (ש 10 מהסוף)

ביאורי מושגים

ברכת בשמים במוצ"ש - משום הנשמה היתירה שיש לנו בשבת ועוזבת אותנו עם צאת השבת אנו מריחים בבשמים כדי להשיב את הנפש. במוצאי שבת שחל להיות בערב חג אין מברכים על בשמים. (זהו התרחיש השני שבו יש הבדלה רק על נר ויין ובלי בשמים, התרחיש הנוסף הוא מוצאי יו"כ שמרכים בו על הנר ולא על בשמים)
 הראשונים נחלקו בסיבת הדבר שאין מברכים על בשמים במוצאי שבת שחל בערב חג: הרשב"א הבין שגם ביו"ט יש נשמה יתירה, תוס' הקשו על הסבר זה קושיה חזקה; אם כך מדוע לא מברכים במוצאי יו"ט על בשמים. לפיכך הציעו תוס' הצעה חלופית לפיה אין אמנם נשמה יתירה ביו"ט אבל אנו מתמודדים עם יציאת נשמת השבת בעזרת שמחת יו"ט ולכן איננו זקוקים לבשמים.

שתי ברכות

בברכות מאותו נושא (כמו קידוש והבדלה): ניתן לברכן **יחד** (על אותו כוס),
בברכות מנושא אחר (כמו קידוש וברכת המזון): יש לברכן **לחוד** (על שתי כוסות)

ואם יש לו רק כוס אחת של יין מותר לברכן יחד.

סדר הברכות במוצאי שבת שחל בערב חג

דעה א': קידוש קודם להבדלה

רב: יין, קידוש, נר, הבדלה,
מבד"ר: נר, קידוש, יין, הבדלה,
לו': קידוש, נר, יין, הבדלה,
חכמים: קידוש, יין, נר, הבדלה,

דעה ב': הבדלה קודמת לקידוש

שמואל: יין, נר, הבדלה, קידוש,
רבה: יין, הבדלה, נר, קידוש,
ר' יהושע: נר, יין, הבדלה, קידוש,
ריב"ח: נר, הבדלה, יין, קידוש,

הטעם שהבדלה קודמת לקידוש:

קודם מלווים את המלכה (השבת) ורק אחרי כן מקבלים את השר (החג)

הערות

1. הלכה כרב,

2. היכן מברכים ברכת שהחיינו (זמן):

אבי: אחרי הקידוש (ולפני הנר),
רבא (וכן הלכה): **בסוף**,

בשמים ונר - מי קודם?

ב"ש (לפי כולם), **וב"ה** (לפי ר' מאיר): נר

ב"ה (לפי ר' יהודה): בשמים

וכן נהג הציבור וכן הלכה

פסחים קג. (ש10 מהסוף) עד קה. (ש3)

ביאורי מושגים

חתימה ופתיחה בברכות - המודל הקלאסי של ברכה היא ברכה שיש בה גם פתיחה וגם סיום. בברכות קצרות (כמו ברכת המצוות וברכת הפירות) אין טעם לחתום בברכה. בברכה הסמוכה לחברתה אין צורך בפתיחה (כיוון שהיא נסמכת על חברתה) הברכה האחרונה שבברכת המזון (הטוב והמטיב) פותחת בברוך ואינה חותמת (כדי להבהיר שהיא ברכה השונה מהברכות הקודמות)

קושיה:

כשמוצ"ש יוצא בערב חג - מברכים על היין, מקדשים, ומבדילים. מדוע לא מברכים שוב על היין בין הקידוש להבדלה?!

תשובה:

כשמברך ברכת המזון - זהו סיום מופגן של האכילה, הקידוש - בניגוד לכך - אינו סיום של האכילה.

הלכות שנלמדו מביקורו של ר' יעקב אצל רבא

ברכה מחדש על כוס

1. החליט להפסיק לשתות והתחרט - עליו לברך מחדש על הכוס הבאה,
2. כוס של ברכת המזון - יש לברך עליה מחדש, (כיוון שסיים את סעודתו)

3. נר של הבדלה - מצוה שיהיה אבוקה,

נוסח ברכת ההבדלה

4. הבדלות - יש להזכיר בין 3 ל7 הבדלות,

5. חתימת ברכה - לפני החתימה יש להזכיר את נושא החתימה,

זוהי שיטת רבי.

ר' מנחם בן סימאי חלק וסבר שניתן להסתפק בהבדלה אחת!

זוהי שיטת שמואל.

חכמי פומבדיתא חולקים וסוברים שלפני החתימה יש להזכיר את נושא הפתיחה

נפ"מ בין השיטות - מוצ"ש שחל בערב חג:

נוסח הסיום שונה מנוסח הפתיחה - הפתיחה היא הבדלה בין קודש לחול הסיום הוא הבדלה בין קודש לקודש

נוסח ההבדלה

נוסח ההבדלות

ריב"ל: מזכירים רק הבדלות המוזכרות בתורה

נוסח החתימה

ת"ק: ברוך... סודר בראשית
אחרים: ברוך... יוצר בראשית,
ריב"י ורב: ברוך... מקדש ישראל,
שמואל: ברוך... המבדיל בין קודש לחול.
ריב"ת: ברוך... מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול.

אורך הברכה

עולא: נוסח קצר (רק פתיחה וללא אמצע או סיום),
מנהג העולם: נוסח מלא

הבדלות שמציעה הברייתא

1. בין קודש לחול,
2. בין אור לחושך,
3. בין ישראל לעמים,
4. בין טמא לטהור,
5. בין מים העליונים לתחתונים,
6. בין כהנים ללוויים,
7. בין לויים לישראלים

הברייתא מזכירה גם:

הבדלה בין ים לחרבה - אבל ריב"ל מוחק הזכרה זו כיוון שאינה כתובה בתורה,

הבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה - אבל הבדלה זו אינה הבדלה אלא הזכרת חתימה

שיטת רב: אביי או רב יוסף קיללו את מי שנהג כדברי רב,

שיטת ר' יהושע בן חנניא: אין הלכה כמותו (הראשונים מנמקים זאת משום שאין לכרוך שני נושאים בברכה אחת)

להלכה: פוסקים כשמואל

עולא סבר שמהות ההבדלה היא הודאה ולכן הנוסח שלה קצר (בדומה לברכת המצוות שעיקרה הודאה והנוסח שלה קצר)

פסחים קה. (ש3) עד קז. (ש9)

ביאורי מושגים

חכמת החיים של תלמידי החכמים - הגמרא מספרת לנו על רב אשי שנקלע למבוכה כאשר ביקשו ממנו לקדש קידוש היום והוא לא ידע כיצד הם מקדשים. אם רב אשי היה שואל אותם מה הם מקדשים הם היו בזים ומזלזלים ברב אשי. לכן רב אשי נקט בדרך ערמומית שגילתה לו מה נוהגים בקהילת מחוזא. ועל כך נאמר שפיקח יודע איך לצאת מבור שחכם לא היה נכנס אליו.

סעודה הנמשכת מיום שישי לשבת

הופכת אוטומטית לסעודת שבת (לכן ניתן לקדש ולהמשיך בסעודה)

סעודה הנמשכת משבת למוצ"ש

נשארת סעודת שבת (ולא צריך להפסיקה)

ואם לא סעד אלא רק שתה - חייב להפסיק,

סתם שתיה לפני הבדלה:

יין ושכר: אסור

מים: תלמידי רב: מותר,

רב הונא: אסור (ומביאה לידי אסכרה)

לכתחילה אין לדחות את הקידוש ליום גם אם חסר יין (והוא רוצה לקדש ביום על היין ולהרויח גם את כבוד השבת) - 'חביבה מצוה בשעתה'.

אבל הבדלה מותר לכתחילה לדחות, כיוון שאת הפרידה מהשבת יאה לאחר.

לא קידש בערב שבת

מקדש ביום השבת

לא הבדיל במוצ"ש

רבא (א) ובני ר"ח: מבדיל עד יום שלישי (וכן הלכה)
רבא (ב): מבדיל עד יום ראשון

מיום ראשון עד יום שלישי - אנו בשלהי השבת הקודמת, מיום רביעי עד יום שישי - אנו בפתחה של השבת הבאה.

ובכל מקרה לא מברך על נר ובשמים.

הלכות הבדלה

- יש להבדיל על כוס יין (גם אם כבר אמר 'אתה חוננתנו' בתפילה)
- כוס שטעמו ממנה אין לברך עליה ('טעמו פגמו')
- צריך שיהיה בכוס כשיעור (וכן בכוס של ברכת המזון), המברך צריך לשתות מהיין,
- האוכל לפני הבדלה - רשאי עדיין להבדיל ('טעם מבדיל')
- ניתן להבדיל ולברך ברכת המזון על אותה כוס.

היו אמוראים שהקפידו אף על פגימת כד היין, והיו שהקפידו אף על פגימת החבית. המנהג המקובל הוא להקפיד רק על פגימת הכוס.

רב אסי חלק על כך (ראה בהמשך הדף).

שנאמר 'זכור את יום השבת לקדשו'

קידוש היום (הקרוי גם 'קידושא רבה')

- על אף שקידש בלילה יש לחזור ולקדש גם ביום
- יש לברך רק בורא פרי הגפן (בלי ברכה עצמאית על קידוש)
- אם יש לו רק כוס יין אחת - קידוש הלילה קודם לקידוש היום

קידוש אחרי נטילת ידיים

ר' ברונא וראב"א: אסור (כיוון שהקידוש הוא הפסק)

ר' יצחק בשב"מ: לעיתים רב עצמו היה מקדש אחרי נטילת ידיים

לעיתים רב היה עושה קידוש על לחם (ובמצב כזה הקידוש מפריד בין הנטילה לאכילת הלחם)

טעם לפני הקידוש

שמואל (לפי ר"י) ורב: לא רשאי לקדש,
שמואל (לפי ר"נ): רשאי לקדש

טעם לפני הבדלה

שמואל (לפי ר"י) ורב אסי: לא רשאי להבדיל,
שמואל (לפי ר"נ), ורב הונא: רשאי להבדיל

פסק ההלכה של רבא:
גם אם טעם יכול עדיין לקדש ולהבדיל

פסחים קז. (9) עד קח. (הנקודתיים 16)

ביאורי מושגים

מלא לוגמיו - נוזל בכמות שאם יעבירונו לצד אחד של הפה ימלא את החלל של הלחי (כמות זו משתנה מאדם לאדם בהתאם לגודל הפה. באדם ממוצע שיעור זה קרוב לרוב רביעית)
 הראשונים נחלקו מי צריך לשתות בקידוש האם דווקא המקדש (כך סברו הגאונים) כל אחד מהמסובים (רשב"ם) או שניתן אפילו לצרף את שתיית כל המסובים יחד (התוספות שהובאו בריטב"א).

לא ברור מה היחס בין קביעתו של אמימר לקביעותיהם של רב ושמואל. האם רב ושמואל אסרו גם שיכר שהוא חמר מדינה או שהם התייחסו רק לשיכר שאינו חמר מדינה (אבל שכר שהוא חמר מדינה מותר)

פסק ההלכה של הראשונים

קבוצה א':

רב ושמואל אסרו גם שכר שהוא חמר מדינה (ולכן הם חלקו על אמימר)

הרמב"ם: פוסקים כאמימר (ולכן מותר להבדיל על חמר מדינה) אבל אמימר התייר רק בהבדלה (ולכן בקידוש אסור לקדש על חמר מדינה)

הרא"ש: פוסקים כאמימר (ולכן מותר להבדיל על חמר מדינה) וכיוון שדחינו את רב ושמואל דחינו אותם גם מקידוש בהבדלה (ולכן מותר גם לקדש על חמר מדינה)

קבוצה ב':

רב ושמואל אסרו שכר שאינו חמר מדינה (ושכר שהוא חמר מדינה מותר)

תוס': רב ושמואל מודים שמותר לקדש ולהבדיל על חמר מדינה

פסק ההלכה של השולחן ערוך

עקרונית מותר לקדש ולהבדיל על שיכר מדינה. אבל בקידוש הערב כשאין יין עדיף לקדש על לחם ולא על חמר מדינה, וביום עדיף שיכר על לחם. ובהבדלה ניתן לקדש על שיכר.

על מה מקדשים ומבדילים

דעת התנאים:

ברייתא (א): מקדשים, ומברכים ברה"מ רק על יין,

ברייתא (ב): אסור לקדש על שיכר,

ר' אלעזר בר'ש: מותר לקדש על שיכר

דעת האמוראים:

אמימר: מותר להבדיל על חמר מדינה,

שמואל ורב: אסור לקדש ולהבדיל על שיכר,

שיעור הטעימה מהקידוש

ת"ק בברייתא: כלשהו,

ריב"י ורב גידל: מלא לוגמיו.

ציטוט מהמשנה

ערב פסח סמוך למנחה - אין לאכול

זמן האיסור

מסמוך למנחה קטנה (הרבע האחרון של היום)

טעם האיסור

כדי שיהיה תיאבון לאכול מצה בליל הסדר

האוכל האסור:

רק מזונות (אבל פירות, בשר, וירקות מותרים)

אפשרות חלופית שהגמרא דוחה היא להסביר ש: הזמן הוא - סמוך למנחה גדולה (החצי השני של היום) וטעם האיסור - כדי שיהיה פנוי להקריב קרבן פסח

הערות:

1. שמש המכין אוכל בערב פסח - רשאי לטעום מהאוכל שהוא מכין,
2. רבא היה שותה יין כדי לעורר את התיאבון,
3. רב ששת היה איסתניס ולכן היה צם כל יום י"ד ניסן כדי שיהיה לו תיאבון בליל הסדר

פסחים קח. (הנקודתיים 16) עד קט. (ש 11 מהסוף)

ביאורי מושגים

שיעור שתיית הכוסות - הראשונים נחלקו האם יש חיוב 42 כוסות לשתות רוב כוס (הרמב"ן ועוד) או שהחובה היא לשתות מלוא לוגמיו (רוב רביעית באדם ממוצע) (תוספות)
 חשוב לציין שלמרות מה שרבים חושבים - בקידוש, בהבלה, בברכת המזון ובשבע ברכות החיוב הוא לשתות מלוא לוגמיו ולא רוב כוס (גם אם הכוס ענקית)

חיוב הסיבה

מתי:

במצה ו42 כוסות: חייבים,

במרור: פטורים

מי:

אדם רגיל, אישה חשובה, ושמש: חייבים,

אישה רגילה ותלמיד אצל רבו: פטורים.

כיצד:

על צד שמאל: מועיל,

על הגב: לא מועיל,

על צד ימין: לא מועיל ומסוכן

עקרונית החיוב להסב הינו רק בשתי כוסות, אולם כיוון שאיננו יודעים באילו שתי כוסות חייבים (מספק) להסב בכולם

וכשהרב מוחל על כבודו - התלמיד רשאי להסב

זה עלול להביא לכך שיקדים קנה לוושט, וכך האוכל ייכנס לריאות במקום לקיבה

חיוב 4 כוסות

מי:

איש ואישה: חייבים, (נשים - כיוון שגם הן היו באותו נס)

ילדים: ת"ק: חייבים,

ר"י: אין שום טעם שילדים ישתו יין

כיצד:

הכמות האידיאלית של היין החי: 1/4 מהתוצר המוגמר,

שתה יין חי: קיים '4 כוסות' בצורה לא מושלמת (חסר ה'חירות')

שתה בבת אחת: לא קיים '4 כוסות' (ויצא ידי חובת שמחה ביין)

נתן לבני ביתו לשתות: קיים '4 כוסות' רק אם שתה כשיעור.

מה יש לעשות עם הילדים:
יש לדאוג לעירנות הילדים ע"י:

1. חלוקת פרסים,
2. להיישין אותם בערב שלפני (לשם כך ר"ע שיחרר את תלמידיו מוקדם),
3. לעשות אטרקציות ודברים משונים בערב הסדר. (כדי שיתמהו)
4. לא לעכב את ליל הסדר (כדי שלא ירדמו)

ר"י: צריך לדאוג שליין יהיה טעם ומראה של יין.

כיצד שמחה ברגל:
בזמן שהמקדש היה קיים: בבשר קרבנות,
כיום: גברים - ביין, ונשים - בבגדים יפים.

מהו ה'שיעור' - עיין ביאור מושגים

פסחים קט. (ש11 מהסוף) עד קיב. (הנקודתיים ש8 ברחבות)

ביאורי מושגים

זוגות - הגמרא התייחסה לנושא הזוגות בהרחבה והקדישה לו זמן מסך רב. הראשונים נחלקו כיצד יש להתייחס לזוגות. הרשב"ם הבין שאכן יש לחוש קימעה לעניין הזוגות. התוס' לעומתו הבין שאכן היה פעם חשש של זוגות אולם הוא חלף הלך לו. שיטה שונה בתכלית היתה למאירי בעניין זה:

'בכמה מקומות ביארנו, שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברים המוניים כלחשים ונחשים ופעולות המוניות. וכל שלא היה בהם סרך עבודה זרה ודרכי האמורי לא חששו בהם חכמים לעקרם. וכל שכן במה שהיה הרגילות אצלם בו כל כך שהיה טבעם מקבל בענין חזוק או חולשה. וכמו שהעידו בסוגיא זו דקפיד קפדינן ליה דלא קפיד לא קפדינן ליה וממין דברים אלו הוא שהיו רגילים להזהר מן הזוגות. וכשתקנו חכמים ארבע כוסות שלא לגרוע או להוסיף מצד אותם ההבלים הוצרכו לרוב רגילותם לתת טעם לדבריהם והוא שאמרו ליל שמורים הוא לילה המשומר ובא מן המזיקין וכבר נמנעו מטעם זה מלומר בה ברכה מעין שבע אם חל בשבת שהרי לא נתקנה אלא מפחד המתאחרים לבא כגון עם שבשדות'

המאירי (בניגוד לתוס' ולרשב"ם) הבין שאין שום משמעות למזיקין ולזוגות וחז"ל התייחסו לנושאים אלו רק משום שהציבור הרחב האמין בהבלים הללו. כל הדיון בחז"ל הוא רק כדי להסתדר עם אמונותיו התפלות של העם.

ייתכן שניתן להציע שיטת ביניים בין הגישה של המאירי שרואה בסוגיא שלנו 'דע מה שתשיב לנבער' ובין הגישה של הרשב"ם שרואה בסוגייתנו דיון רציני ותוכני. הרב פרופסור שלום רוזנברג טוען שייתכן שהצד של הסכנה והחשש מכשפים הוא אכן אמונה עממית אולם חז"ל לקחו את הנושא הזה ויצקו לו תוכן ערכי על בסיס תורת הקבלה. הזוגות מייצגים עימות בין שתי שיטות או בין שתי דרכים. כך למשל ישנו עימות תמידי בקבלה בין מידת החסד המייצגת את הנתינה והיציאה מחוץ לגבול, לבין מידת הגבורה המייצגת את העמידה על הגבול והשמירה על הדין. המתח בין שתי המידות הללו נפתר בעזרת מידה שלישית מידת התפארת שממצעת את שתי המידות הללו. (כך למשל אברהם היה מידת החסד, יצחק מידת הגבורה ויעקב שממנו יצאו השבטים היה מידת התפארת) עקרון דומה קיים גם בקביעה 'שני כתובים המכחישים זה את זה - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם. חז"ל לימדו אותנו שכאשר אנו מתבלטים בין שתי דרכים עלינו לחפש דרך שלישית המכריעה ביניהם. (המשך בעמוד הבא)

היחס בין מידות האורך למידות הנפח

מקוה:

נפחו: 40 סאה

מידתו: אמה על אמה על 3 אמות

מכאן ש:

נפח: רביעית (הלוג)

מידתו: 2 אצבעות על 2 אצבעות על 2.7 אצבעות

החשבון

המידות

מידות הנפח

סאה = 6 קב = 24 לוג = 96 רביעיות (הלוג)

40 סאה = 240 קב = 960 לוג = 3,840 רביעיות (הלוג)

מידות השטח

אמה = 6 טפחים = 24 אצבעות

מידות שטח מעוקבות (מידה על מידה על מידה)

אמה מעוקבת (אמה על אמה על אמה) = 216 (6x6x6) טפחים מעוקבים = 13,842 (24x24x24) אצבעות מעוקבות

3 אמות מעוקבות = 648 (3x216) טפחים מעוקבים = 41,472 (3x13,842) אצבעות מעוקבות

המרת מידות המקוה למידת רביעית הלוג

40 סאה = 3 אמות מעוקבות (אמה על אמה על 3 אמות),

40 סאה = 41,472 אצבעות מעוקבות,

3,840 רביעיות = 41,472 אצבעות מעוקבות,

רביעית אחת = 10.8 אצבעות מעוקבות = 2 אצבעות על 2 אצבעות על 2.7 אצבעות

קביעות ערכיות של חז"ל בעניין הזוגות

- א. חז"ל קבעו שהחשש מזוגות קיים רק כאשר האדם מגדיר אותם כזוגות אבל אם האדם מבדיל ביניהם ומתייחס אליהם ככוס ועוד כוס (או בגלל שיצא באמצע לשוק או כיוון שגמר בדעתו לסיים לאכול) אין כאן זוג כיוון שהבעיה היא רק כאשר יש עימות בין שתי מידות.
- ב. חז"ל קבעו שבארבע כוסות ומעלה אין חשש לזוגות משום הפסוק של ברכת כהנים, הם גם העירו שבעיית זוגות חריפה מתעוררת במיוחד בשני זוגות זאת משום שבשתי מידות יש ודאי התנגשות ואילו בארבע מידות אין בהכרח התנגשות. ניתן להתייחס למידה השלישית כמידה ממצעת בין שתי המידות הראשונות ואז היא לא נחשבת כמידה עצמאית והיא מצטרפת רק לטובה ולא לרעה.
- ג. חז"ל קבעו שבלייל הסדר אין בעיה של זוגות זאת כיוון שליל הסדר הינו זמן הגאולה שהוא מעל לטבע בזמן זה שאינו יום ואינו לילה בזמן כזה סתירות מתיישבות לא בעזרת כתוב שלישי אלא בדרך על טבעית המזכירה את דברי הפיוט 'זכור ושמור בדיבור אחד השמיענו אל המיוחד' בזמן זה ניתן ליישב מידה אחת עם השניה.
- ד. חז"ל קבעו שבכוס של ברכת המזון אין בעיה של זוגות וזאת כיוון שכוס של ברכת המזון איננה שתיה אנושית אלא שתיה עם הא-לוהים ולכן אין כאן פגישה ועימות של שתי מידות.
- ה. חז"ל קבעו שבעיית הזוגות קיימת רק בדברים שהשמיים יצרו ('גמרו בידי שמים') אבל לא בדברים שהאדם יצר ('גמרו בידי אדם'). במתח בין דברים שנוצרו בידי הטבע לא ניתן להגמיש את המידות וחייבים דרך שלישית. לעומת זאת במידות אנושיות ובמצבים שהאדם יצר ניתן להתגמש ולהתאים אחד אל השני גם בלי דרך שלישית.
- ו. חז"ל קבעו שמי שמקפיד - יש לו בעיה עם הזוגות, מי שלא מקפיד אין לו בעיה עם הזוגות. מי שמקפיד חייב למצוא דרך שלישית. מי שלא מקפיד יכול להתגמש ולהסתדר גם עם שתי מידות.
- ז. חז"ל קבעו שהחשש מפני הזוגות קיים כאשר האדם יוצא משיגרה (יוצא לדרך, הולך לבית הכיסא, הולך לישון) כאשר האדם ממשיך בשיגרת החיים שלו הוא מסוגל לחיות גם עם סתירה בין שתי מידות. הסתירה בעייתית רק כשאנו מאבדים את הדרך. כשאדם ממשיך בדרך חייו הרגילה הוא יכול להתמודד עם סתירות וקשיים. (ואם הוא אדם גדול וחשוב אין לו שיגרת חיים ולכן יש לו קושי גדול יותר להתמודד עם הסתירות הללו)
- ח. חז"ל קבעו שאם אדם שתה זוג הדרך להתמודד עם הסתירה והקושי היא אך ורק בעזרת עצמו ולא בעזרת גורם חיצוני (להחזיק ידיים לעצמו ולומר יחד איתי יש כאן שלוש). ואם גורם חיצוני מפריע לו למצוא את הדרך השלישית הממצעת עליו להמשיך ולהמשיך בדרך שלו (אתם ואני חמש, אתם ואני שבע וכו' וכו') עד שבסוף הוא יצליח.

פסחים קיב. הנקודתיים (ש 8 ברחבות) עד קיד. (המשנה)

ביאורי מושגים

חכמינו לא היו מנותקים מעולם המציאות. לכן הם הבינו הרבה בעולם זה ונתנו לנו עצות חושבות ומועילות המשלבות גם חוכמה מעשית וגם ראייה ערכית עמוקה וטהורה. תורתנו הינה תורת חיים.

- עצות חז"ל בעניין צניעות**
1. למד תורה במקום מוצנע ולא לעין ההמון (בגבהה של עיר)
 2. אל תפריע לאינטימיות של אנשים אחרים (אל תיכנס לביתם ללא אזהרה)
 3. תלה את דבריך באנשים אחרים (ולהבדיל כפי שאמר נשיא ארה"ב טרומן 'ניתן להשיג כל דבר כל עוד לא אכפת לך מי יזכה בתהילה')
 4. יש חשיבות רבה לבלעדיות של מערכת היחסים שבין איש לאישתו (לכן אין לנהל שיחות בנושאים אינטימיים עם אישה אחרת)
 5. אל תעמוד ערום באור (גם אם אתה לבד)
 6. דאג שפנים ביתך יהיה מוצנע מעין הרבים.

- עצות חז"ל בעניין זהירות**
1. אל תעמוד בסביבתו של מי שיכול להזיק (שור וכי"ב)
 2. אל תיתן כסף לפני שקיבלת את הסחורה,
 3. לבש נעליים, (הגן על רגליך מכל מיני מרעים בישין)
 4. אל תברח מכס (כיוון שאם יתפסו אותך תהיה בצרה צרורה)
 5. אל תגור באזור של אנשים מרושעים
 6. אל תכנס לשותפות שעלולה לסבך אותך
 7. אל תבוא על אישה כשיש סכנה שהיא תראה דם,
 8. אל תהיה 'שפן הניסויים' של מבנה חדש,
 9. אל תצא לבד בלילה,
 10. אל תגור במקום לא שמור,
 11. קח תמיד צידה לדרך (אל תסמוך על גורמים אחרים)
 12. אל תקצר את הדרך (בעזרת סם, קפיצה מעל תעלה מסוכנת, עקירת שן לא הכרחית)

- עצות חז"ל בעניין הפרדת רשויות**
1. אין זה טוב שהמנהיגים הרוחניים יהיו גם המנהיגים המעשיים (אל תגור בעיר שראשיה הינם תלמידי חכמים)
 2. אין זה טוב שלרופאים תהיה עוצמה מעשית

- עצות חז"ל בעניין יושר**
1. אל תתמקח עם מוכר כשאין לך את הכסף הדרוש,
 2. קיים את דברך גם אם זה דורש ממך להשפיל את עצמך,
 3. הקב"ה שונא את מי שאומר דבר אחד בפה וחושב אחרת בליבו,

וגם במצב כזה צא מגידרך כדי להכין משהו מועט לכבוד השבת.

הלווה כסף תמורת שימוש בקרקע, עבוד בקרקע וחלק מההכנסות יפרעו את החוב. (כך גם אתה וגם הלווה נהנים)

'ניצול הצלחה' הינו כלל חשוב מאוד בכללי המלחמה המודרנית

- עצות חז"ל בעניין חיים בריאים ונכונים**
1. אל תזדקק לבריות גם אם זה דורש ממך לעשות את שבתך חול
 2. אכול אוכל פשוט (אכול בצל ושב בצל)
 3. הקם משפחה עם ילדים,
 4. נסה להרויח כשגם שותפך וסביבתך ירויחו,
 5. אל תירתע משום מלאכה, בזויה ככל שתהיה,
 6. עדיף להרויח מעט במקומך מלנדוד ולהרויח כסף רב במקומות רחוקים,
 7. הפחת מההוצאות השוטפות והשקע את הכסף בנכסים קבועים כמו דירה,

- עצות חז"ל בעניינים מעשיים**
1. הייה בסביבתו של אדם שהשעה משחקת לו,
 2. אכול משהו על הבוקר,
 3. כשמלמדים דבר בפעם הראשונה יש להקפיד הקפדה יתירה על הדיוק.
 4. יש לנצל הצלחה - ולמכור מיד (ולא לנוח כדי לצבור כוח).

ישנם 3 מצבים שבהם המאבק עם היצר כה קשה ודרמטי ולכן יש משמעות אדירה לכל יום של ניצחון במאבק זה, ולכן הקב"ה בכבוד ובעצמו מכריז כל יום על המנצחים במאבק זה:

1. רווק שחי בעיר ולא חוטא
2. עני שמחזיר מציאה
3. עשיר שמעשר את תבואתו הרבה ללא ידיעת הציבור.

ישנם 3 אנשים אין להם עולם הזה:

1. אדם שמרחם על כל דבר,
2. אדם שכועס על כל דבר,
3. אדם שנגעל מכל דבר.

ישנם 3 אנשים נוחלים עולם הבא:

1. מי שגר בארץ ישראל
2. מי שמגדל את בניו לתורה ומצוות
3. מי משאיר להבדלה את יינו המועט שנשאר מהקידוש.

ישנם ארבעה או חמישה אנשים שמידותם הרעות כל כך מנוגדות למצבם שאין הדעת סובלת אותם:

1. עני שחצן
2. עשיר המתכחש לממון שהפקידו בידו,
3. זקן נואף
4. עסקן שתופס גובה ומשתרר על הציבור אבל לא עוזר לציבור בעת מצוקה,
5. אדם שמגרש את אישתו פעמיים ומעלה ומחזירה כל פעם (בפעם הראשונה זהו דבר מבורך מאוד להחזיר את גרושתו וחז"ל בירכו ושיבחו מאוד את העושה כן)

פסחים קיד. (המשנה הראשונה) עד קטו. (ש8)

ביאורי מושגים

כוונה במצוות - חכמינו נחלקו במקומות רבים האם אדם העושה מצוה ללא כוונה קיים את המצוה. השו"ע פסק שמצוות צריכות כוונה ולכן אדם שתקע בשופר שלא לשם מצוה לא יצא ידי חובה וחייב לחזור ולתקוע בכוונה. (היו כאלו שחלקו והבינו שהוא צריך לחזור רק מדרבנן אבל מהתורה הוא יצא ידי חובה)
 סוגייתנו מחדשת חידוש מעניין בנושא כוונה במצוות. מצאנו שלגבי עברות אדם שעשה עבירה בלי כוונה פטור למעט האוכל איסורים והבא על עריות שחייב גם בלי כוונה. היה מקום לומר שכשם שלגבי עבירה יש הבדל בין מקרה שנהנה למקרה שלא נהנן כך גם לגבי מצוה אולם סוגייתנו מביאה מחלוקת גם במקרה של אכילה.

משנה

ב"ש:
 קודם מברכים 'מקדש הזמנים' ואחרי כן מברכים 'בורא פרי הגפן'
ב"ה:
 קודם מברכים 'בורא פרי הגפן' ואחרי כן מברכים 'מקדש הזמנים'

טעמם של ב"ש:
 1. ברכת היום גורמת לברכת הגפן,
 2. היום כבר הגיע והיין עדיין לא נטעם,
טעמם של ב"ה:
 1. לא ניתן לברך ברכת היום ללא ברכת הגפן,
 2. ברכת הגפן יותר שכיחה מברכת היום

הברייתא קבעה שהלכה כב"ה (למרות שבת קול פסקה כב"ה - הברייתא שנתה שהלכה כב"ה משום שאין סומכים על בת קול, או משום שהברייתא נשנתה לפני בת הקול)

אכל חסה והתכוון לא לצאת ידי חובת מרור :

התנא ר' יוסי והאמורא ר"ל:
 לא יצא ידי חובה (כיוון שמצוות צריכות כוונה)

ולכן המשנה קבעה שהאוכל חסה לכרפס צריך לחזור ולאכול חסה פעם נוספת לשם מרור.

סתמא דברייתא:
 יצא ידי חובה (כיוון שמצוות אינן צריכות כוונה)

והמשנה מחייבת אותו לאכול חסה פעם נוספת כדי שהתינוקות יתמהו ושאלו 'מה נשתנה'

אלו שני תבשילין יש להביא

רב הונא: אפילו אורז וסלק (ורבא היה מהדר לאכול דווקא את הדברים הללו כיוון שיצאו מפיו של ר"ה)

חזקיה: אפילו דג וביצה שעליו,

רבינא: אפילו עצם והרוטב שלו,

רב יוסף: דווקא שני מיני בשר.

משנה

סדר האכילה בליל הסדר

שלב ראשון: כרפס - הטבלת ירק ואכילתו, (אם אין ירק אחר ניתן להשתמש במרור)

שלב שני: אכילת המצה,

שלב שלישי: אכילת המרור עם החרוסת,

שלב רביעי: הבאת שני תבשילין (כנגד קרבן הפסח)

הערות:

1. במקדש במקום 2 התבשילין היו מביאים את קרבן הפסח,
2. אכילת החרוסת: ת"ק: אינה מצוה, ראב"צ: מצוה.

אכל חסה אחת וכרפס וחסה אחת אחרי המצה

- מתי יברך 'על אכילת מרור'
רב חסדא: בחסה הראשונה (וכך נפסק להלכה).

רב הונא: בחסה השנייה (וכך נהגו בסוריא).

פסחים קטו. (8) עד קטז. (המשנה הראשונה)

ביאורי מושגים

נטילת ידיים - חכמים תיקנו ליטול ידיים לפני אכילת לחם ולפני אכילת פירות וירקות המטובלים במשקה. כיום לא נהגו הציבור ליטול ידיים במקרה השני. שמעתי ממור"ר הרב ליכטנשטיין בשם הרב אהרן סולובייצ'יק שניתן לתרץ את מנהג הציבור בכך שהחוב ליטול ידיים הוא רק שכמטבל את הירק בתבלין ולא כאשר הירק סתם רטוב.
 לפי הסברו של הר"א סולובייצ'יק עם אדם אוכל מלפפון ומטבילו ברוטב, עליו או ליטול ידיים או לאוכלו בעזרת מזלג או מפית (בניגוד ללחם, כשאוכלים ירק לא בידים אין צורך ליטול ידיים)
השאלה - ר' חיים מברסק (סבו של ר"א סולובייצ'יק) הסביר שבליל הסדר יש חוב של סיפור שהוא מעבר לחוב התמידי של זיכרון יציאת מצרים. לכן יש לגרום לילדים לשאול כדי ליצור דו-שיח חי. (להרחבה עיין בביאור מושגים שבדף הבא)

כיצד אכלו את המצה, המרור, ובשר הפסח

הלל: דווקא ביחד (כיוון שנאמר 'על מצות ומרורים')

חכמים: דווקא לחוד (כיוון שמצות מבטלות זו את זו)

הלכה למעשה: לא נפסקה, (לכן יש להחמיר כשתי השיטות. לאכול קודם מצה לחוד אחרי זה מרור לחוד, ואחרי זה לאוכלם יחד)

אכל שתי מצוות יחד

כשהן באותה דרגת חוב (שתיהן מהתורה או ששתיהן מדרבנן):

הלל (וחכמים לפי רב אשי):
 יצא, (מצוות אינן מבטלות זו את זו)

חכמים (לפי ר' יוחנן):
 לא יצא, (מצוות מבטלות זו את זו)

כשהן בדרגת חוב שונה (אחת מהתורה ואחת מדרבנן):

לא יצא (טעם המצה מדרבנן ביטל את המצה מהתורה)

לכן גם הלל מודה שבדורנו לא ניתן לאכול את המצה (שחיובה מהתורה) עם המרור (שחיובו כיום הוא רק מדרבנן)

חרוסת

הטעם:

ת"ק: להפיג את מרירות המרור,

ראב"צ: חוב עצמאי (לוי: זכר לתפוח שבנות ישראל ילדו תחתיו, ר' יוחנן: זכר לטיט)

כיצד מטבילים בחרוסת:

1. אין להשהות את החסה במרור (כדי שטעמה לא יפוג)

2. האמוראים נחלקו האם חייבים להטביל את כל המרור בחרוסת או רק את חלקו

לכן צריך:

- להוסיף לחרוסת דברים חמוצים (משום שיטת לוי שהיא זכר לתפוח)
- לדאוג שהחרוסת תהיה סמיכה (משום שיטת ר"י שהיא זכר לטיט)

הוכחת רב פפא שצריך לטבול הכל:
 אם צריך לטבול רק חלק לא היו חייבים ליטול ידיים.

דחיית הגמרא:
 ייתכן שתיקנו ליטול ידיים גם כשלא כל הירק טבול (מחשש שישקיע הכל כולו).

הלכות שונות בעניין ליל הסדר

השולחן:

בפני מי שמים שולחן: רשב"א: בפני כולם,
 רב הונא: בפני עורך הסדר
מפני מי מסלקים את השולחן: מפני עורך הסדר.

אכילה משונה:

בלע בלי ללעוס: מצה - יצא, מרור - לא יצא (כיוון שעליו לחוש במרירות).
בלע מצה ומרור יחד: ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא (עליו לחוש במרירות).
בלע מצה עטופה בעשב: לא יצא.

טעם סילוק השולחן: כדי להתמיה את הילדים, ולהביאם לשאול (עיין בביאור מושגים)

כיצד אנו נוהגים:

כדי לצאת ידי חובת לחם משנה אנו לוקחים 3 מצות ושוברים את האמצעית (את החלק הגדול אנו לוקחים לאפיקומן ומשאירים אצלנו רק את החלק הקטן)
 כך יש לנו גם לחם משנה וגם שבר מצה.
 אחר כך אנו מברכים גם על שתי השלמות וגם על החצי ואוכלים כזית מזה וכזית מזה.

מה לומדים מ'לחם עוני'

1. לחם שעונים עליו - יש לאכול את המצה בזמן הגדת סיפור יציאת מצרים,
2. לחם של עני - לכן יש לברך על שבר מצה (ולא על מצה שלמה),
3. לחם של עני - לכן על כל בני הבית להשתתף באפיית המצות.

הבנת בחורי הישיבה את דבריו של ר"ח:

ר"ח התייחס לכל השנה אבל בליל הסדר מספיק פעם אחת (כיוון שלא הסיח את דעתו)

הבנת רב פפא את דבריו של ר"ח:

ר"ח התייחס רק לליל הסדר (כיוון שקרא הגדה וחצי הלל הסיח דעתו) אבל בשאר השנה מספיק פעם אחת (מן הסתם לא הסיח את דעתו)

רב חסדא:

כשאוכלים ירק פעמיים יש ליטול ידיים פעמיים

פסחים קטז. (המשנה הראשונה) עד קטז: (סוף העמוד)

ביאורי מושגים

השאלה - ר' חיים מבריסק הסביר שבלייל הסדר יש חייב של סיפור שהוא מעבר לחיוב התמידי של זיכרון יציאת מצרים. יש הבדל בין דו-שיח בנושא מסויים לבין אמירה עצמאית. דו-שיח הינו משמעותי יותר וחוּדָר יותר אל תוכו של האדם, לאמירה עצמאית אנו מתייחסים מבחוץ. דו-שיח עוזר לנו לחוות בעצמנו את יציאת מצרים. לכן כולם חייבים לשאול ולספר ביציאת מצרים.

המשנה

ההגדה

זמנה - אחרי שתיית הכוס השניה,
הקדמה - יש להקדים להגדה שאלות, (ואם הבן לא שואל מעצמו יש ללמדו לשאול)
המבנה - מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

כולם חייבים ליצור דו שיח בנושא סיפור יציאת מצרים:
 1. אפילו אדם בודד צריך לשאול את עצמו.
 2. אפילו תלמיד חכם מובהק חייב בסיפור יציאת מצרים

לפי חלק מהגירסאות ניתן ללמוד מרב נחמן שאין צורך דווקא בשאלות ותשובות, העיקר הוא ליצור דו-שיח ומעורבות.

מהי הגנות שבה מתחילים:
רב: 'מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו' (שפל רוחני)
שמואל: 'עבדים היינו לפרעה במצרים' (שפל גופני)

המשנה

1. ר"ג: חובה להזכיר את שלושת החיובים: פסח, מצה ומרור. ולהסביר את משמעותם (פסיחת הא-ל על בתינו, החיפזון שבו יצאנו ממצרים והקושי של העבודה במצרים)
2. בכל דור אדם חייב לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים שנאמר 'בעבור זה'
3. איזהו חלק מההלל יש לומר לפני האוכל:
ב"ש: רק את הפרק הראשון,
ב"ה: את שני הפרקים הראשונים,
4. הברכה שאחרי החלק הראשון של ההלל:
ר' טרפון: ברכה קצרה - ולכן אין לה חתימה,
ר' עקיבא: ברכה ארוכה - ולכן יש לה חתימה (גאל ישראל')

כשאומר מצה - צריך להגביה את המצה,
 כשאומר מרור - צריך להגביה את המרור,
 כשאומר פסח - אסור לו להגביה את הזרוע
 (כיוון שזה יראה כאילו מקריב קדשים בחוץ)

רב אחא ב"י: עיוור פטור מסיפור יציאת מצרים - נאמר 'זה' (ובגן סורר הרי ממעטים עיוור כיוון שכתוב 'זה')

רב יוסף ורב ששת: עיוור חייב בסיפור יציאת מצרים (ה'זה' שנאמר כאן שונה מה'זה' של בן סורר)

פסחים קיז. (תחילת העמוד) עד קיז: (המשנה בתחתית העמוד)

ביאורי מושגים

הלל - בסוגייתנו מופיע חיוב הלל בשלושה תרחישים: 1. בחגים, 2. כשנושעים מצרה, 3. כשמתמודדים עם צרה. הקשר בין ההלל להתמודדות עם הצרות (ולא רק להודאה על נס) מתעצם לנוכח קביעותיהם של הרבה חכמים לפיהם ההלל חובר בזמן צרה כשעם ישראל פנה לקדוש ברוך הוא ואמר לו 'לא לנו' ורוח הקודש ענתה 'למעני למעני'. למדנו מכאן שההודאה לקב"ה כרוכה בתחנונים והתחנונים כרוכים בהודאה. אנו מתפללים לה' יחד עם בטחוננו בהשגחתו ובדאגתו לנו. (קביעה זו מסתייעת מהפסוק העוצמתי מההלל, המשלב הודאה ובקשה - 'מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה') ההלל לא נאמר רק כשהכל הושלם. ההלל נמצא גם כשצללים ואורות עדיין מעורבים זה בזה.

על מי נאמר ספר תהלים

ר' אליעזר: על דוד וצרותיו הפרטיות

ר' יהושע: על צרותיו של עם ישראל לאורך ההיסטוריה

חכמים: מה שבלשון יחיד נאמר על דוד, מה שבלשון רבים נאמר על הכלל

משמעות לשונות מזמורי התהלים

מזמור הפותח ב'למנצח בנגינות': מוסב על העתיד

מזמור הפותח ב'משכיל': נאמר לאדם שמסרו לרבים

'מזמור לדוד': קודם שרתה על דוד השכינה ואז אמר שירה

'לדוד מזמור': קודם אמר דוד שירה ואז שרתה עליו השכינה.

פירוש המילה 'הללויה'

ר' יוחנן: אלו שתי מילים ומשמעותן הללו את ה',

ריב"ל (א): זוהי מילה אחת ומשמעותה הללו את ה',

ריב"ל (ב): זוהי מילה אחת ומשמעותה הללו הרבה פעמים,

אין השכינה שורה מתוך עצבות אלא רק מתוך שמחה של מצוה

שמחה קריטית גם לעניין לימוד תורה

אמנם בלימוד תורה יש גם עניין לדאוג שהתלמידים ישבו ביראה לפני הרב. אבל ניתן לחלק בין תחילת השיעור (בשמחה) לסופו (ביראה), או בין הרב (בשמחה) לתלמידים (ביראה)

מי חיבר את ההלל

שמואל ור' אליעזר: משה ובני ישראל

ר' אלעזר בר"י וחכמים: נביאי דור המדבר (משה מרים אהרן ונביאים נוספים)

ר' יהודה: יהושע בן נון ובני ישראל, (במלחמה עם מלכי כנען)

ר' אלעזר המודעי: דבורה הנביאה וברק בן אבינועם, (במלחמה עם סיסרא)

ר' אלעזר בן עזריה: חזקיה וחכמי דורו, (כשצר עליהם חזקיה)

ר' עקיבא: חנניה מישאל ועזריה (בתוך כבשן האש)

חבריו של ראב"י: דוד המלך

נוסח הברכות

הבדלי נוסח בין ברכות זהות

ברכת גאולה - בתפילה (שעיקרה תחנונים) - מברכים גואל ישראל (כלפי העתיד)
 בק"ש ובליל הסדר (שעיקרן הודאה) - מברכים גאל ישראל (כלפי העבר)

נוסח הקידוש - בתפילה (שעיקרה תחנונים) - מברכים קדשנו (כלפי העתיד)
 בקידוש על הכוס (שעיקרן הודאה) - מברכים אשר קידשנו (כלפי העבר)

ברכת הישועה - בתפילה (שעיקרה תחנונים) - מברכים מצמיח קרן ישועה (אנו מפרשים את כוונתנו)
 בהפטרה (שעיקרן הודאה) - מברכים מגן דוד (כדי להזכיר את דוד המלך)

הזכרת האבות ודוד המלך

- ה' הבטיח לדוד שהוא יעשה לו שם (כמו של הגדולים) ולכן מזכירים אותו.
- ה' הבטיח לאברהם שהוא (א-להי אברהם) ובנו (א-להי יצחק) ונכדו (א-להי יעקב) יזכרו בתפילה אבל החתימה ("בך יברך ישראל") תהיה רק בו (ברוך אתה ה' מגן אברהם)

ברכת הזמן

זקני פומבדיתא: בכל השבת (בתפילה ובקידוש) - מקדש השבת,
 בכל ה'י"ט (בתפילה ובקידוש) - מקדש ישראל והזמנים,

רבא: בכל תפילה (בין בשבת ובין ב'י"ט) - מקדש ישראל,
 בקידוש של שבת - מקדש השבת,
 בקידוש של י"ט - מקדש ישראל והזמנים.

הלכה כזקני פומבדיתא

טעמים של זקני פומבדיתא:

שבת - קבועה ולכן מזכירים רק את קדושתה,

י"ט - ישראל מקדשים אותו ולכן קודם מזכירים את ישראל ואז את הזמן,

טעמו של רבא:

קידוש - מקדשים לבד - המוקד הוא קדושת היום ולכן רבא מסכים עם זקני פומבדיתא,

תפילה - מתפללים בציבור - המוקד הוא בציבור ולכן מזכירים רק את קדושת ישראל.

דחיה לשיטת רבא:

לפעמים מתפללים ביחיד,
 ולפעמים מקדשים ברבים!

פסחים קיז: (המשנה) עד קיט: (המשנה)

<p>רב תנן: מכאן שחייבים לברך ברכת המזון על יין, רבא: רצוי לברך ברה"מ על היין אבל לא חייבים (רבא מבין שהחיוב במשנה הוא מדין ארבעת הכוסות של ליל הסדר ולא מצד ברכת המזון)</p>	<p>המשנה כוס שלישית - על ברכת המזון, כוס רביעית - על ההלל ועל ברכת השיר, עקרונית בין הכוסות מותר לשתות, מלבד בין בין שתי הכוסות הללו (שאסור)</p>
<p>מהי ברכת השיר: ר' יהודה: יהללך (הברכה שבסוף ההלל) ר' יוחנן: נשמת כל חי</p>	
<p>אחרי ההלל הרגיל ('הלל מצרי') היו קוראים הלל הגדול (פרק קלו שבו יש 26 'כי טובים' - האמוראים נחלקו האם יש להוסיף לו קטעים מהפרקים שלפני)</p>	

הלל מצרי והלל הגדול

<p>יחודו של הלל המצרי התגלות ה' בהתערבות ניסית - יציא"מ, קריעת ים סוף, מתן תורה, תחיית המתים, חבלי משיח, מילוט צדיקים מצרות.</p>	<p>יחודו של הלל הגדול התגלות ה' בשיגרה - המזונות שהקב"ה מזין בהם את עולמו</p>
<p>ההבדלים שבין השגחה שבשיגרה להשגחה ניסית ההשגחה דרך השיגרה מתבצעת ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ('הא-להים הרועה אותי') הצלה ניסית של התערבות בטבע מתבצעת ע"י מלאך ('המלאך הגואל אותי')</p>	<p>קשה מאוד ליצור ולהוליד (בעצב תלדי בניים) אבל קשה כפליים לקיים את מזונותיו (בעיצובן תאכלנה)</p>

מקבץ אמירות

1. הקב"ה לא מקפח שכר אף בריה - תהליך שצריך לקרות יקרה בסופו של דבר, גם אם יהיו עיכובים בדרך (כך גבריאל שהיה אמור להציל את אברהם ובסוף הציל את חנניה מישאל ועזריה, וכך פליטת סיסרא לים)
2. כשאדם מאבד כסף או ממון הרי זה כפרת עוונות על חטאים שחטא. עליו לשמוח שבמקום שגופו ייפגע נפגע רק ממנו,
3. כל המהלכים שקורים בעולם יסודם בשורשים הקדומים של אבות האומה (העושר של העולם החל ביוסף שקיבצו מכל העולם, מפלת סיסרא נקבעה בקריעת ים סוף, הצלת חנניה מישאל ועזריה הובטחה בזמן אברהם)
4. העושר בעולם מתחלק לשלושה חלקים:
 חלק אחד מיועד לחסידי אומות העולם (קיסר רומי הצדיק אנטונינוס),
 חלק שני הגיע לאנשי מחלוקת ואבד מן הארץ (קורח ששקע באדמה עם ממונו),
 החלק השלישי שמור לצדיקים. (ולפי מדרש אחר כל העושר של רומי יגיע לעתיד לבא לצדיקים)
5. חשיבות הקשר עם הקב"ה:
 א. למרות שאין לנו מצוות הקב"ה יושיע אותנו בזכות זה שאנו מאמינים בו ('דלותי ולי יהושיע')
 ב. האהבה הגדולה ביותר של הקב"ה אלינו היא כאשר אנו מתננים אליו ('אהבתי כי ישמע ה' קולי')
6. כדי להחשב כ'ושב לפני ה' (ולזכות לשכר הגדול המובטח בנבואת ישעיהו ליושבים לפני ה') על האדם להיות מודע לסביבתו ולדעת לא רק היכן הוא יושב ומה הוא עושה אלא גם מהו מקומו של חבירו (מה הוא עושה, מה מצב רוחו, ומה שלומו), ולקבל את פניו כשהוא נכנס לבית המדרש.

הגלות

1. הגלות ארעה כיוון שהתקרבו יותר מדי לאומות,
2. רומי גרועים יותר מהמצרים כיוון ש: א. המצרים דאגו לנו בשנות הרעב ושיכנו אותנו במצרים, ב. רומי פוגעת בנו כביכול בשם החוק (כל דיניהם נחתמים בקולמוס אחד)
3. בגלות הגויים לוקחים מאיתנו שוחד אבל אחר כך 'מצפצפים' עלינו ולא מתחשבים בו.

אמירת הללהברכות

ברכה שלפני - כולם אומרים,
ברכה שאחרי - תלויה במנהג המקום,

קריאת הפסוקים

היכן שנהגו לכפול את כל פסוקי ההלל - יכפול,
היכן שנהגו לא לכפול - לא יכפול
רבי נהג לכפול מקצת פסוקים שבסוף ההלל,
ר"א ב"פ נהג לכפול את הפסוקים מ'אודך כי עניתני' והלאה - וכן נוהג העם.

מי ראוי לזמן לעתיד לבוא

אברהם אבינו - לא יכול כיוון שחלק מצאצאיו היו גויים (ישמעאל)
יצחק אבינו - לא יכול כיוון שחלק צאצאיו היו גויים (עשו)
יעקב אבינו - לא יכול כיוון שצאצאיו היו מפולגים (נשא שתי אחיות ובניהם היו מפורדים)
משה עבד ה' - לא יכול כיוון שחסרה לו את הבחינה של ארץ ישראל (לא נכנס לארץ)
יהושע בן נון - לא יכול כיוון שלא היתה לו המשכיות,
דוד המלך - ראוי כיוון שהיה בארץ ישראל והיה לו דור המשך שכולו מעם ישראל וכולו מאוחד.

פסחים קיט: (המשנה) עד קכא: (סוף המסכת)

ביאורי מושגים
 מחשבת פיגול - מחשבה לזרוק דם או לאכול בשר אחרי הזמן המיועד לכך או מחוץ למקום המיועד לכך.
 כהן שחשב (בזמן ההקרבה) מחשבת פיגול - הקרבן נהיה פיגול.
 האוכל מבשר פיגול שחשבו עליו מחשבת זמן פסולה (גם אם הוא אכל את הקרבן בזמן!) - חייב כרת,
 האוכל מפיגול שחשבו עליו מחשבת מקום פסולה (גם אם אכל את הקרבן במקומו) - עבר על איסור.
 נותר - בשר שעבר זמן אכילתו - האוכל נותר חייב כרת.

משנה

אחרי שסיימו לאכול את קרבן הפסח -
 אסור לאכול אפיקומן.

מהו איסור אכילת אפיקומן
רב:
 אחרי סיום הפסח - אסור לעבור
 מחבורה לחבורה (מלשון 'אפיקו מנייכו')
שמואל ור' יוחנן:
 אחרי סיום הפסח - אסור לאכול קינוח.

בברייתא משמע כשיטת שמואל ור' יוחנן

שיטת שמואל בימינו כשאין קרבן פסח:

גירסא א':
 גם אחרי המצה אסור לאכול קינוח,

גירסא ב':
 אחרי המצה מותר לאכול קינוח

ניסיון הוכחה לגירסא א':
 הברייתא מתירה לאכול קינוח לפני המצה - משמע שאחרי המצה אסור,
דחיה:
 גם אחרי מותר.
 החידוש בברייתא הוא שמותר לפני ולא חוששים שלא יהיה לו תיאבון למצה.

ניסיון הוכחה לגירסא ב':
 המשנה אוסרת לאכול אחרי הפסח - משמע שאחרי מצה מותר,
דחיה:
 גם אחרי מצה אסור,
 המשנה חידשה שאפילו אחרי בשר הפסח שטעמו ניכר אסור לאכול.

טעם הדין
 מרור - כל מצוותו היא על קרבן פסח - 'על מצות ומרורים יאכלוהו'
 מצה - ראב"י: כל מצוותה היא על קרבן פסח - 'על מצות ומרורים יאכלוהו'
 רבא: מצוותה גם לבד - 'בערב תאכלו מצות'

חיוב מצה ומרור בזמן הזה
רבא: מצה - מהתורה, מרור - מדרבנן.
ראב"י: הכל - מדרבנן.

בברייתא משמע כרבא

תגובת ראב"י לרבא: משם לומדים שבזמן הבית גם מי שלא מביא קרבן פסח חייב במצה,
 תגובת רבא: לכך יש כבר לימוד ('כל בן נכר לא יאכל בו'),
 תגובת ראב"י: צריך שני לימודים (אחד לערל ובן נכר אחד ואחד לטמא ולנמצא בדרך רחוקה)

משנה

למה מתייחס ר' יוסי: רשב"ם: למצב שבו חלק נרדמו ולכן הוא מחמיר,
 רמב"ם: למצב שבו כולם נרדמו ולכן הוא מקל,
 מהו נמנום: אדם סביל - מסוגל לענות ולקלוט אבל לא לחשוב

נרדמו באמצע האכילה:
ת"ק: כשחלק נרדמו - ימשיכו לאכול,
 כשכולם נרדמו - יפסיקו,
ר"י: כשנמנומו - ימשיכו לאכול,
 כשנרדמו - יפסיקו

פסח אחרי חצות:
 מטמא את הידיים מגזרת חכמים (חכמים גזרו שפיגול ונותר יטמאו את הידיים)

המקור לשיטת ר' אלעזר בן עזריה:
 נאמר 'הלילה הזה' במכת בכורות (שהיתה בחצות) ונאמר 'לילה הזה' בקרבן פסח.
 מכת בכורות היתה בחצות ולכן קרבן פסח נאכל עד חצות,

תגובת ר"ע: מ'הלילה' - לומדים שהוא לא נאכל ביום י"ד אלא רק בערב,
 מ'הזה' - לומדים שהוא לא נאכל בלילה הבא (ליל ט"ז)
תשובת ראב"ע: המילה 'הזה' מיותרת כיוון שכתוב 'לא תותירו עד בקר'
 (וסתם בוקר הוא הבוקר הראשון)

המקור לשיטת ר' עקיבא
 נאמר 'בחפזון' בקרבן פסח.
 היציאה בחיפזון היתה בבוקר ולכן קרבן פסח נאכל עד הבוקר,

עד מתי אוכלים את הפסח
ר' אלעזר בן עזריה:
 עד חצות,
ר' עקיבא:
 עד הבוקר

טומאת נותר (בשר שעבר זמנו) וטומאת פיגול (עיין ביאור מושגים)
טעם הגזירה שיטמאו: בנותר: משום כהנים עצלנים,
בפיגול: משום כהנים חשודים,
מאיזה גודל גזרו את הטומאה: שיטה א': מכביצה (כשיעור טומאה בשאר התורה).
שיטה ב': מכזית (כשיעור האיסור).

הבסיס למחלוקת:
 את דם הפסח יש לשפוך, (כך שיטת ר"ע, ריה"ג סובר שגם דם הפסח נזרק)
 את דם החגיגה יש לזרוק (כיוון שהוא קרבן שלמים)
המחלוקת:
ר"י: זריקה הינה סוג של שפיכה - ולכן חגיגה היא סוג של פסח,
ר"ע: זריקה אינה סוג של שפיכה - ולכן חגיגה אינה סוג של פסח.

משנה
ברכה על קרבן הפסח וברכה על קרבן החגיגה
ר' ישמעאל: ברכה על הפסח פוטרת את החגיגה,
 ברכה על החגיגה לא פוטרת את הפסח,
ר' עקיבא: שום ברכה לא פוטרת את השניה.

מי מברך שהחיינו בפדיון הבן
ספקו של ר' שמלאי: האם הכהן מברך (כיוון שהוא נהנה) או האב (כיוון שהוא עושה את המצווה)
מסקנת בית המדרש: האב מברך!